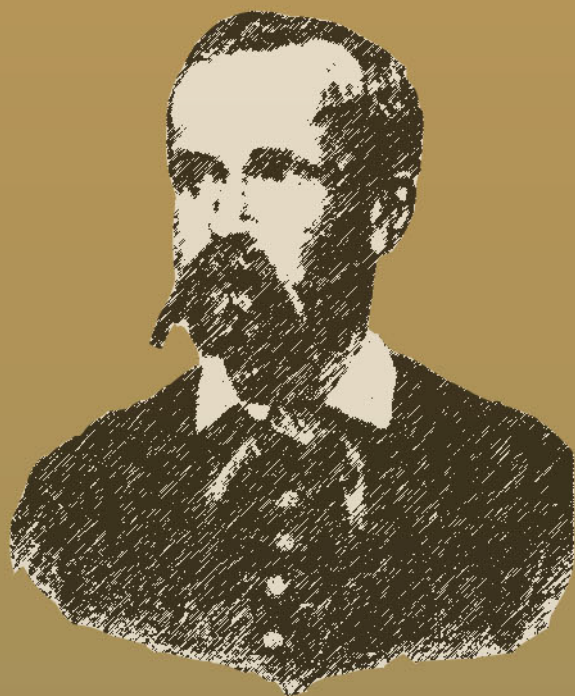

Madách Imre

Mózes

*Mercator
Stúdió*

Felelős kiadó a Mercator Stúdió vezetője

Műszaki szerkesztés, tipográfia: Dr. Pétery Kristóf

ISBN 963 606 071 1

Mercator Stúdió, 2005

Mercator Stúdió Elektronikus Könyvkiadó
2000 Szentendre, Harkály u. 17.

www.akonyv.hu

Tel/Fax: 06-26-301-549

Mobil: 06-30-305-9489

e-mail: peteryk@t-online.hu

MADÁCH IMRE

MÓZES

TRAGÉDIA ÖT FELVONÁSBAN

SZEMÉLYEK

JEHOVA

MÓZES

ÁRON

HÚR

KÁLEB

JÓZSUÉ

ABIRAM

DÁTÁN

GERZÓN, MÓZES fiacskája

NÉP

} zsidók

FÁRAÓ

FŐPAP

ORSZÁGLÁR

TISZTTARTÓ

RENDŐRFŐ

HÍRNÖK

POROSZLÓK

} egyiptombeliek

JETHRO, midianita főpap

JÓKHEBÉD, Mózes dajkája, Áron anyja

MÁRIA, leánya, Húr jegyese

CIPPORA, Jethro leánya, Mózes neje

AMRA, moabita leány

KOZBI, Mária szolgálója

Nehány szolgáló

TARTALOM

ELSŐ FELVONÁS	5
MÁSODIK FELVONÁS	33
HARMADIK FELVONÁS	58
NEGYEDIK FELVONÁS	78
ÖTÖDIK FELVONÁS	101
SZÖVEGMAGYARÁZATOK A DRÁMÁHOZ	115

ELSŐ FELVONÁS

*(Trónterem fáraó palotájában. Fáraó trónon ül, mögötte toll-legyezős szolgák.
Körüle fényes kíséret, a főpap, az országlár, Mózes, Jókhebed sat.)*

A FŐPAP *(Mózeset a trón elé vezetve)*

Nagy fáraó! Az ifju itten áll,
Kit gondjainkra bízál egykoron,
Hogy a tudásnak szentélyét kitarjuk
Vágyó szemének, s a magas egek
Kristályboltjától a tengerfenék
Borzalmaig le semmi se maradjon,
Mi őt tudatlan bámulatra hozza. -
Vedd, íme, vissza talpig fegyverezve
Könyvtárainknak minden készletével,
Tanácsod dísze, trónod fénye lesz.
Ezt vallanám, ha védenced helyett
Kegyesztett szolgád sarja lenne is.

JÓKHEBÉD *(a háttérben)*

Ah, nézzétek csak, mily nemes alak.
Mi lelkes arc! – Vajh mily boldog leendne
A nő, ki őtet mondhatná fiának.

FÁRAÓ

Hálám müvedhez mérendem bizonynal,
S ebből beláthatod, mi nagy lesz az.

FŐPAP

Ne művemhez mérd hálád, fáraó,
Hozzád nem illő semmivé lesz úgy,
Kezedből készen jött a drágakő,
Csiszolniom kelle azt nekem csupán;
Szivedhez mérd hálád, hogy nagy legyen.

FÁRAÓ

Ifjú! E sok dísz el ne tántorítson,
Ha egy fejjel nagyobb vagy a tömegnél,

Még mindég nem teszesz rendkívülit,
Ha két közember napszámát betöltöd. -

MÓZES

Az ösztönzés csak lomha állatot,
Csökönös szolgát illet, fáraó,
Ki zúgolódva hordja láncait,
S terhét lerázni alkalmat keres.
De én, ki azzá, ami most vagyok,
Csak benned lettem, s még világra is
Csak úgy jövök, mint eltépett virág,
Mit zúgó szélvész pusztaságba hajt,
Nem ismervén anyának csókjait -

JÓKHEBÉD (*magában*).

Szegény fiú, s még sajnosabb anya. -

MÓZES

Nem az apának áldásos nevét,
Csak a kezét, mely védve felfogott. -
Mi bennem érez, gondol és lehel,
Magad vagy, fáraó! – Sugárod az,
Mely napjához hűtlen nem is lehet. -

FÁRAÓ

Kelj fel, fiam, s fogj mellettem helyet.
Feldíszesítlek a tanács mezével,
S te a tanácsot elméddel díszítsd. -
Első ügyünk már próbakőre tesz,
Sok edzett férfi fáradt benne meg,
S kibonyolítani nem bírja bajunk.
Vérző seb az, hatalmam szíverén,
Melyet gyógyítani amint nem bíránk,
Kicsinyleni kezdtük és nevetni.
De nem használ, mert amint rejtegetjük,
A seb mindegyre mérgesebb leszén,
Szorongó aggályt költ népem között,
A megnyugodt biztonságnak helyében,
Mi jólétünknek egyedüli földje.
S lankadni érzem fegyveres karom,
Mely a szomszédot tiszteletre készte,

Hogy nemsokára megvető mosollyal
Említ, ki eddig félt – az idegen. -

MÓZES

Értem miről szólsz, fáraó! – Sebünk
Az Izraelnek népe, ügyebár,
Mely Gózen földén őrzi nyájait?

JÓKHEBÉD *(magában)*.

E sebnek én is érzem kínjait.

FÁRAÓ

Találtad, ifjú. – E nép, mely makacs
Előítéllettel függ ősei
Szokásain, nyelvén és istenén,
Utálva mindent, ami a mienk.
Melyet sem jó szó, fényes biztatás,
Nem tántorít el. Sem korbács, bilincs
Nem tör meg. És műveltségünk malasztja
Durvult kebléről nyom nélkül lepattan.
Mert mint olaj a víz közül kiválik,
Úgy fél ő minden összeolvadástól
Egy nagy s hatalmas nemzetté velünk.

MÓZES

Fonák eljárás, félszeg rendszabály
Okozta, e baj hogy megsúlyosult,
Szilárd határozat még jóváteszi. -

JÓKHEBÉD *(magában)*.

Isten megáldjon bölcs, kedves fiú,
Te második József, megáldjon Isten! -

ORSZÁGLÁR

Nagy fáraó! Már harminc éve, hogy
E tárgynak szánok éjet és napot.
Mit szolgálhúség, emberi erő
Csak tenni képes, mindent megkísértem,
Tán isteneknek rendelése volt,
A munka hogy sikertelen maradjon. -
Ez ifju most, ki még az iskolák

Porát sem rázta le sarúiról,
Engem leckéztet, rám hártva mindent.
Mondd néki, kérlek: én is ismerem
A csillogó elméletek világát,
Mik oly simán peregnek könyveinkben.
De hátra van még a tapasztalás,
Mely minden lapnak kérlelhetlenül
Egy-egy legfényeseb ábrándját kitörli.
Azért, habár ezüst legyen beszéde,
Ily ifjunak még most a hallgatás
Arany leendne, e gyülekezetben.

MÓZES

Parancsra szóltam, nem tolakodásból.
De hogyha egyszer szólnom kellett,
Nincsen kegyelet, ősz haj nincs előttem.
Csak kettő: fáraó – meg az igazság. -
Lássuk hát, harminc évig mit cselekvél?
Midőn már úgy megnőtt volt Izrael,
Hogy rettegéd, s megnyerni nem bírád,
Mért nem cselekvél nyíltan? – Mért buvál
Vénasszonyok mögé, bábákra bízva,
Hogy fojtsanak meg minden kisdedet? -
S maradtál volna aztán e szabálynál,
Most már nem volna, aki bajt okoz.
De elhivéd a bábaasszonyoknak,
Hogy a zsidónő nem szorul segélyre,
Különb, erősebb más hölgyek felett.
És megmaradt volt a bűn lelken,
A gyűlölet nőtt Izrael között,
S a bűn gyümölcse elveszett nekünk.

JÓKHEBÉD (*magában*).

Jól kezdte el – mit von ki majd belőle? -

MÓZES

Majd vízbe fojtál egy szak gyermeket,
S elhagytad újra az anyáik jajára.
Veszélyesebbek voltak-e azok,
Kiket megfojtál, mint azok leendnek,
Kiket meghagytál, értök bosszut állni? -
Sarcolni küldél ismét földüket.
A tisztartók még mostan is rabolnak,

Hizottan tér ez és az nyúgalomra,
Mint jóllakott nadály – de mondd, mi jó
A drága vérből a közjó erébe? -
A botrány megvan, s újra nincs eredmény. -
Mint vérbő testet a nadály marása
Még viderabb növekedésre hozza,
Nem lesz koldussá Izrael maig.
S a várműveknek építése közt
Csak teste edződik fegyverfogáshoz,
Nem hajlik lelke törpe szolgaságba.
S a rejtett bosszu nő – erősödik. -
Hogy megbékéljen, túl kemény valál,
S túl engedékeny arra, hogy kivesszen.

JÓKHEBÉD (*magában*).

Igaz, igaz, csak bátran mondd ki, hogy
Kiveszni nem fog – s így engedni kell.

MÓZES

Kint állnak ismét e nép nagyjai,
Óh, fáraó, kihallgatást keresve,
S kihallgatásuk biztosítva van. -
Mi végre ez? – Nem tudjuk-é bajuk?
Nem értjük-é, hogy nékik az igazság,
Mit nekünk tenni mérhetlen hiba?
S mégis biztassuk csillogó szavakkal,
Ígérjünk mindent, bé nem töltve semmit? -
Nem, fáraó! – Ez trónodhoz nem illő.
Küldd őket el, rideg, szilárd paranccsal.
Ne tükkel szurkáld – karddal vágd agyon.
S mondd nékiek, hogy ezt javad kívánja. -
A férfiasságban, hidd, bűverő van,
Mely megdöbbsent és tiszteletre készít.
Ki a sakállal küzd élethalálra,
Lemondással fogadja az oroszlánt.

JÓKHEBÉD (*magában*).

Ah, ah, mi szépen megtanult beszélni,
Épp, mint a kígyó – épp, mint a kígyó! -

ORSZÁGLÁR

Ha fáraónak tetszik e tanács,
Ám lépj helyembe. – Én sosem bírám
Levetni az embert, e díszruhát
Magamra öltve. Tán erősb leszesz. -
Az szentigaz, hogy így már törni fog,
Mit én csak ingaték, a büszke fa,
De az ég tudja, hogy kire esik. -

FÁRAÓ

Nekem tetszett ez ifjunak tanácsa.
Jöjön hát Izrael – beszélj velök,
Mózes, s intézd el, amiként javalltad.

(Egy szolga el.)

ORSZÁGLÁR *(a főpaphoz)*

Mit mondasz e fellépéshez, barátom?
Növelted, félek, gazdáddá leend.

FŐPAP

Bizony, bizony, a szellem, tartok én is
Melyet felhittam, most szómnak nem enged.
De hogy hatalmas s nagy lesz, az való. -

ORSZÁGLÁR

Csak adja az ég, hogy se fáraó
Se mi ne álljunk ott, hol ő keres
Helyet magának – mert hidd el, legázol.

(Áron, Húr s még néhány zsidó előljáró belép, s a trón elé járul.)

MÓZES

Mit jöttök újra a trónnak nyugalmát
Haszontalan panasztokkal zavarni,
Fontosb tárgyaktól lopva az időt? -

ÁRON

Ki vagy te – ily fennen hogy szólni mersz?
Téged nem ismerünk. – Nagy fáraó!

Ne hagyd e felhőt, hogy napod borítsa,
 Mely ránk mindenkor kegymosolyt lövell. -
 Nem élünk-é mi is, nem-é születünk
 Szolgáidul mi is, vért és vagyont
 Nem áldozunk-e trónod zsámolyán? -
 Kevésbé szép-e Izrael leánya,
 Kit háremednek díszül veszesz,
 Kevésbé izmos-e munkás karunk,
 Mely Pithomot és Rahamsest emelte,
 Fejedelmi díszben fénylő váraid -,
 Mint más szolgálédé? – Hogy csak nekünk
 Ne volna, fáraó, jogunk panaszra? -

MÓZES

Áron jöhet, Húr is, vagy bárki más
 Egyes panaszra – Izrael soha.
 Nem ismerjük, mi az. -

ÁRON

Megmondom én hát.
 Egy nép az, melyet büntelen rabol,
 Pörgőggel néz le, vérig ostoroz
 A leghitványabb szolga. Ámde ő
 Csak hallgat és tűr, tesz, mint rendelik,
 S panasz-szót is csap kénytelen emel.

MÓZES

Igen, de titkon alkalmat keres,
 Vágyó imával külveszélyt ohajt,
 Hogy ellenségink zászlajához álljon.

ÁRON

Ki mondta azt neked – Isten vagy-é,
 Hogy a veséknak titkait kitárod? -
 Vagy élnünk is bűn – ahhoz sincs jogunk? -

MÓZES

Óh, élni van, de elzárkózni nincs,
 A megvetés nem tőlünk – tőletek jó,
 Kik pornak férgéként fetrengetek bár,
 Koldusgőggel mindég lenézitek

A népet, mely uratokká leve,
Gunyolva törvényét, oltárait.

ÁRON

Ez nem lenézés, ez csupán önérzet,
Hogy Istennél választott nép vagyunk,
Nagy céljait kivinni a világon.

MÓZES

Maroknyi nép! Nagy célt vágyol kivinni?
Tedd félre hát hiú ábrándjaid -
Hisz Istened, látod mi gyöngye Isten,
Nem bírja láncod megtágítani.
Hagyd abba. – fáraó nagy nemzetébe
Olvadj bele, s velünk naggyá lehetsz,
Mig így, ha a jó szót be nem veszed,
Elég hatalmas a nagy fáraó,
E pártos, büszke fajt, mely gátul áll
Kitűzött útján, hogy megsemmisítse.

ÁRON

Mit állna gátul e maroknyi nép? -
Mi díszet nyerhetne a szörnyű oroszlány,
Ha egy egérkét eltapodna is? -
Kivált, midőn ez hűn szolgálta sokszor.
Vagy nem menté-e meg Egyiptomot
József, bár hű maradt is Istenéhez?
S nem zárta-é kebléhez őt ura,
Nemtőjeként, dacára, hogy zsidó volt,

MÓZES

Régmúlt idő az, mellyet felmelengetsz.

ÁRON

Hiú álom, melyért te lelkesülsz. -
Látom, viaszba vésik a nagyok
Az érdemet – szeszélyöket acélba. -
Óh, fáraó! Mig itt állunk előtted,
Kint ádáz szolgáló rémjátékot úz,
És Izrael mégis kétes reménnyel
Átok helyett imát küld Istenéhez,
S pillantásodtól vár éltet – halált.

Ne lökd el a szűt, mely hálára tárul,
Hogy bécsukódjék a kétség'esséssel.

FÁRAÓ

Már eddig is sért a feleselés.
Menj békén, Izrael, fogadd be a szót,
Vagy jó erős napod.
(*Fáraó kíséretével el. Csak Mózes, Jókhebéd s a zsidó küldöttség marad.*)

ÁRON

Erősb az Isten. –
Jöjjon tehát, minek még jőni kell,
Az Úr végezze, mit mi nem bíránk.
Térjünk, barátim, gunyhóink közé. (*Indul.*)

JÓKHEBÉD (*elibe lépve*)

Áron, fiam, megállj! -

ÁRON

Anyám – bocsáss! -

JÓKHEBÉD

Nem – így távoznod nem szabad, fiam.
Baljóslatú harag villog szemedben -
S e másik férfi, amint elmereng,
Látom, nagyot forral szintén agyában.
Óh, Mózes! Hallgasd dajkádnak szavát.

MÓZES

Mit kívánsz, Jókhebéd!

JÓKHEBÉD

Ím! Nézd, ez Áron.
Király oly sokszor hallottál beszélni.
Ez ő, kitől számodra elvonám
Fél szívemet és gondjaim felét,
Hogy karjaimban lágyan ringatálak. -
Kivel egy emlő táplált, egy kebel
Melengetett, midőn a boldogult
Hercegnő, Mózes, mint megdermedett,

Mint ellökött kicsinyt reám bizott.
Nem tőn-e testvérré az a közös téj,
Az a megosztott, édes anyagond,
Hogy így akartok mostan megszakadni? -

MÓZES

Rajongsz, jó asszony, útunk távolabb
Esik egymástól, minthogy ilyenekről
Közöttünk szó lehetne.

ÁRON

Úgy van, úgy.
Nem elég-é, ha kebleden nevelted
Néped hóhérát. Mostan meg fiad
Fogadja őt szívébe.

JÓKHEBÉD

Halljatok csak!
Ha én nem bírlak már testvéresíteni,
Úgy nézzetek körül e nagy hazán,
Van-é több olyan férfi, mint ti vagytok? -
Két pálmaszál, vállvetve az eget
Hordozni termett, míg ha zsörtölődtek,
Egymást fogjátok hitványan letörni,
Nagy öröme a középszerűnek. -
Ha már értem nem, óh, ezért, ezért -
Szorítsatok testvéries kezet. -

ÁRON

Anyám, ne kívánd népem ellenével.
(*El társaival.*)

MÓZES

Sajnálom, nő – de fiad pártütő. -

JÓKHEBÉD

Óh, milyen büszke mindkettő! – Sötét szirt,
Mely egymást méri szülemlő viharban.
Én gyöngé hab, mely köztük hányatik
És jajgat. – Áron! – Lám, már elhagyott. – -

Mózes! – Csak teste van még a teremben,
Vajh hol csapong a lélek? -

MÓZES (*magában*).

Úgy van, úgy.
Megnyílt előttem a legfényesebb út,
A trónig – és mért a trónig csupán?
Ah – ah – bátorság! -

JÓKHEBÉD (*kézen fogja*).

Mózes! Rám figyelj.

MÓZES

Jó asszony, mit kívánsz? -

JÓKHEBÉD

Előbb, midőn
Egy fényes udvar hódolt érdemednek,
A dajka, a zsidónő messziről
És elvonulva mert csak rád tekintni.
De óh, ne hidd, hogy nem vert volna szíve
Erősebben, mint egykor életében.

MÓZES

Hiszem, vén Jókhebed, s hálás vagyok.
Te mindég olyan hú valál irántam.

JÓKHEBÉD

Ugyé? Ugyé? – Nem ótt-e meg karom
Virgonc fiút a testi sérelemtől?
Illik, hogy most megmentsem lelkedet,
Rajtam leendne Ábrahámnak átka,
Hiúságból, ha bűnbe vesztenélek.

MÓZES

Mi lesz mindebből?

JÓKHEBÉD

Azt még nem tudom,
Áldás vagy átok, mint az ég akarja.

Amint emlőmön függve hordozálak,
Egy titkot is dajkáltam még veled.
S el voltam szánva, hogy míg karjaimból
Fényes pályára hagylak majd szökellni,
Zordon testvéred, a fájó titok,
Sötét síromba költözend velem. -
De óh, Mózes, hogy távol szögletemből
A tisztességet néztem, mely reád hullt:
Bú és öröm közt hánykodott szívem.
Sírtam, nevettem, s hogy megtudd, miért,
E szörnyű titkot kell neked kitárnom.

MÓZES

Csak addig rettent, míg titok. – Ki véle!

JÓKHEBÉD

Mózes, te is zsidó vagy.

MÓZES

Hah! Ne mondd -
Rettentő e szó tréfaképpen is. -
Negédből mondod ezt csak, Jókhebéd,
Mivel zsidónő volt, ki felnevelt.
Ne többet e szót, fényes útamon
Még rém gyanánt állhatna az elem.
A feltűnőt sok írigy környezi,
S ilyen termekben les még a fal is.

JÓKHEBÉD

Nem könnyelmű szó, Mózes, mit kimondtam.

MÓZES

Makacskodol? – Ah, értem az egészet,
Ez ismét néped egy újabb fogása,
Megvesztegettek, ügye, téged is,
Hogy semmivé tedd, akit ők remegnek.

JÓKHEBÉD

Egy anyaszút ki vesztegetne meg?
S anyának szíve, mely hozzád beszél.
Mózes, fiam, ki meg bírja tagadni

Száz édességét a szülő-örömnek,
 Ki hallgatott, midőn dicsérni hallá
 Fiát, mi szép, mi jó, minő okos,
 S fel nem kiáltott büszke mámorában:
 Ez a dicséret, e fiú enyém; -
 Titkát akkor sem mondta volna el,
 Midőn szégyent s átkot hoz csak reá. -
 De az erős Úr, népem Istene
 Nem hagyja azt, hogy öntudatlanul
 Engedjem testvérgyilkos kardodat
 Apáid Istene ellen kivonni.
 Tudd hát zsidó vagy – Lévi sátorából.

MÓZES

Halkabban e szót. Tán meg is figyeltek.
 Hadd lám, beszélhetünk-e biztosan.
 Hej, örök! Senkit sem kell bébocsájtani. -
 Óh, Jókhebéd – anyám -, ha nem hazudsz.
 Ha e léteget neked köszönhetem;
 Ne tedd, hogy a lét átkomul legyen,
 Ne mondd ki többé szörnyű titkodat. -
 Igérd meg nékem – igérd meg nekem. -
 Ládd most, midőn egy bátor szárnycsapással
 Fejdelmi kegy verőfényébe jöttem,
 Ifjú lelkemben teljes öntudattal,
 Hogy még erőm csak útja kezdetén van:
 Most lépjek-é irígyek gúnya közt
 A megvetett rabszolganép közé,
 S pórmunka közt törjön meg szellemem,
 Mely a tömeg felett ragyogni lett. -

JÓKHEBÉD

Az én fiam már, jaj – nagyobbra nézi
 A trón fényét – mint testvérkönnyeket!
 Mindegy, meg kelle mondanom: zsidó vagy.
 Most már tehetsz, mit jobbnak látsz – fiam! -
 Lelked megmentém, mint boldog szülő,
 Vagy sírba hajtom ez öreg fejet,
 A mondhatatlan átoksúly alatt,
 Hogy én szülém a szörnyet, mely jöve,
 Hogy Isten népét a földről kiirtsa.

MÓZES

Hisz, hogyha e nép olyan lenne még,
Mely tenni képes, élni érdemes,
Melyet felrázni álmából remény van,
Azon szellemmel, mely szűmben lakik.
De szolgaságnak gyáva bélyege
Lelkébe mélyen ette bé magát.
Vele csak halni – élni nem lehet,
S még a sír is, mely várja – dísztelen. -

JÓKHEBÉD

És honnan ismered te népedet -
Mondd, vakmerőn, hogy pálcát törsz felette?
Jártál-e közte, meghallgattad-é
A szívnek rejtett és szent dobbanását?
Figyeltél-é a szókra, mellyeket
Baráti fülbe súg meghitt barát? -
Te, elfogulva termek fényitől
Csak alkalmatlan kérőt láthatál,
Ki csúful elveretve annyiszor,
Ismét és ismét csúszva visszatért -
És gyávaságnak mondád e kitartást,
Mely Istenéért szívét vértezi.
Dacnak hívéd a szent ragaszkodást
Múltjához, hogy megóvja a jövőt.
És mártírsága örült képzelet
Előtted, kit hite nem lelkesít. -
De menj csak egyszer kunyhóik közé,
S ha meghat a szellem, mely ott lebeg;
Aranyománc fog rengni minden
Körüled és rég sejtett képeket fest.
Megértesz mindent.

MÓZES

Jó. – Megyek, anyám!
S ha úgy találom, amint mondod azt,
Legjobb erőm, hiúságom, reményem,
Mindent, mindent feláldozok apáim
Szent Istenének. – Ah, mint elragad
A perc hatalma. – Milyen gyöngé lelkem -
S ki biztosított, hogy szód nem mese,
Hogy indokod nem az, mit felhozék? -

JÓKHEBÉD

Ki biztosítna más? E szív, fiam! -
 Nélkülözél-e anyagondokat?
 S ne hidd, hogy azt is tán pénzen veszik. -
 Azon szörnyű napokban, amidőn
 A gyl lakott Nilus sötét vizében,
 Halál várt minden újszülött zsidóra,
 És számtalan piros kicsiny fiú
 Anyjának édes csókjától letépve,
 Kékült ajakkal érzé a hideg
 Elemnek csókját. – Számtalan fiú
 Általhevülve anyja kebelén,
 Ajkával az életforrást kereste,
 És csak halált nyelt a piszkos habokból.
 S midőn heverték – kányák martaléka -
 Iszapba gyűrött szőke hajzatukkal,
 Nem ismeré fel az anya fiát,
 Kiért kesergni is vétek vala. -

MÓZES

Ne izgass, asszony, csak rólam beszélj. -

JÓKHEBÉD

Akkor szülélek búra és örömré.
 Eltitkolák három hónapig,
 De éles a zsarnokságnak szeme,
 Befúrakszik legszentebb rejtekünkbe,
 Hogy a mindég éhszörnyet, a gyanút,
 Ujabb szívvérrrel bírja elcsitítani.
 Nem rejthetélek többé keblemen,
 S mesterséggel készíték kis tobozt,
 Ágyat veték ürébe, bétevélek,
 S a nád közé helyezélek gondosan,
 Hová fürödni járt a hercegasszony -
 Ott leskelődtem, hogy bajod ne essék,
 Hogy kígyó vagy más szörnyeteg ne bántson,
 S midőn megleltek, és dajkát kerestek,
 Ott voltam én – hogy akit mint anya
 Nem csókolhattam, dajkaként öleljek.

MÓZES *(ellágyulva megöleli)*

Óh, jó anyám! – Ne többet már – ne többet. -
Fellázad a vér minden ereimben,
S tán még korán van. – Hátha nemzetem
Nem érdemel mást, mint hogy vízbe fojtsák! -
Gózen földére most. Az ég veled -
Még egyszer mondom: titkod a halál. – *(El.)*

JÓKHEBÉD *(térdre esve)*

Jehova! Izraelnek Istene
Önts rá malasztot, hogy szeme kinyíljék! -

VÁLTOZÁS

*(Gózen földén. Kicsiny faluban, fás tér Áron háza előtt.
Mária jó Kozbi s néhány más szolgálal.)*

MÁRIA

Ah, mily sokára tér meg Áron ismét!
Miért is járnak mindég fáraóhoz?
Tudhatnák már, kérelmök hasztalan.
S csak minket hagynak kettes félelemben,
Saját magunkért és sorsunk felett.

KOZBI

Ne elegyedjünk férfiak ügyébe.
Nekem úgy látszik, lelkeknek kevés
Édes felizgatottságot szerez
A házi gond, ez ártatlan gyönyör,
Mi hölgyszívünknek egy egész világ.

MÁRIA

Igaz, igaz. S azért keresnek aztán
Rejtélyes eszmét, melyet meg sem értünk,
Azért keresnek kardot oldaluknál,
Midőn öelve környékezzük őket. -
De már ezen nem változtathatunk,
Adjuk tehát a sorsnak meg magunkat. -
Menj, Kozbi, menj csak, ott a dombtetőre;
Nézd, nem jön-e még Áron. – Nos, siess.

KOZBI

Hiszen már három őrt is állítál.

MÁRIA

Tán elszunyadtak, menj csak.

(Kozbi el.)

Mink meg addig
Terítsünk asztalt e pálmák alatt.
Ily hús hely jólesik a vándoroknak. -
Itt mellettem fog ülni jegyesem,
Húr, a szelíd, a kedves, jó fiú. -
Idább a sajtot – többet a gyümölcsből -
Siessetek hát hozni a tejet! -
Ha nem találnak készen, azt hiszik,
Hogy tán nem is várók elég epedve. -
Hát Józsué, hű szolgám merre van,
Ki úgy függ rajtam, mint testén az árny,
Hogyan nélkülöz épp most ily soká?
Csalódnám, hogyha ő nem volna első,
Ki jó hírrel jő.

JÓZSUÉ (*szaladva jő*).

Asszonyom! Gonosz hír.

MÁRIA

Mit mondasz, Nún fia, minő gonosz hír?
Ijesztesz úgye, hogy örüljek aztán.
Vendégink jönnek? -

JÓZSUÉ

Jőnek, Mária.
De nem kívántuk őket.

MÁRIA

Menj gonosz!
Ha férfi volnál, megbüntetne Húr,
Ha gyermek volnál, e kéz tépne meg;
Sem egy, sem más – ezúttal megmenekszel,
Csak híredet javítsd meg. – Mondsza: jőnek. -

JÓZSUÉ

Ha gyermek volnék, jöttem volna sírva,
Ha férfi volnék, úgy tegezt ragadnék;
Sem egy, sem más – ezúttal kérve kérlek,
Rejtőzzél házad legtitkosb zugába,
Mert fáraónak tisztartója jó.

MÁRIA

Ah, mit beszélsz! – Szörnyű, és senki itthon.
Mutasd meg, Józsué, hogy gyors futó vagy,
Siess eléjük. – Mégis vesztegelsz? -

JÓZSUÉ

Ha vágyamat lábam félig beéri,
Úgy visszatérek, mint a gondolat. *(El.)*

(Zsidó nép nőekkel, gyermekekkel, szaladva jó.)

NÉP

A sarcolók, a sarcolók! – Nagy Isten. -
Ki a pusztára nőekkel, gyermekekkel -
Ah, Istenem, hol kése! Áron! – Áron!
Haszontalan kegyet hozasz, ha kése! -

MÁRIA

Ki várja inkább szívszakadva, mint én,
Nem késhetik soká. – Óh, várjatok csak! -
Ne hagyjatok magamra, gyöngye lányt.

NÉP

Hiszen falunk végében rablanak már! -
De fuss velünk te is, jó Mária.

MÁRIA

Jaj, nem lehet, jaj, el nem futhatok,
Megesküvém, és itt nem hagyhatom
A házat, mely népem szentségeit
S oltárát rejt. – Jaj – óh, jaj nekem.

NÉP

Mért gyűlöled meg, Isten, népedet? -
Im, itt jönnek már! Ei, ki merre tud.

(Szétfutnak.)

MÁRIA

Lányok, lányok! Miért hagytok magamra,
Nincs-é vélünk az Úr? – Mind elfutott! -
Ah, óvj tehát te meg, kis ősi ház.
(*Bemegy a házba.*)

(*A tisztartó poroszlókkal jó.*)

TISZTTARTÓ

Sehol egy ember! – Átkozott makacs nép.
Hah! Itt suhant be egy karcsú alak,
Ezt megtekintjük. – Sokszor kincseink
Javát feledjük el bódult zavarban. -
Hajtsátok a marhát tovább, fiúk!
És a zsákmánnyal megterhelt tevéket,
Mig én e rejtélyt kissé megvigyázom.
(*A poroszlók el.*)

Az ajtó zárva. – Senki nem felel.

Majd enged a bárd megpróbált fokának.

Mit jó szó nem tesz, az erő kivívja,

S ha megvan, mindegy – szentel a siker.

(*Az ajtót betöri s bemegy. Kiszáratva Áron s társai Mózesrel, ki vándorul van öltözve, jönnek.*)

ÁRON

Csak erre, vándor! – Ládd, csendes falunk,
Üldött népemnek egyik menhelye.
Itt megpihenhetsz. – És mit a szegénység
Jóindulattal fűszerezni bír,
Üdítésül számodra készen áll. -
Ki értené meg jobban a nyomort,
Mint az, ki szintén járja iskoláját. -

MÓZES

Valóban, amit rajzolál előttem,
Úgy megdermesztett – néped szenvedése. -

Saját bajom hogy megtörpült előttem,
És szégyellnék panaszt emelni én is.

ÁRON

Ez házam – a zsidó nép temploma.
Körüle gyűlög, rejtve, titkosan,
Száz leskedő kaján szemet kijátszva,
Hogy kétszeres buzgósággal megóvja
Elhunyt apáknak Istenét, hitét. -
Ládd, ott a pálmák árnyában terített
Gondos nővérem már számunkra asztalt.
Mi az, hogy nyugtalan szerelme nem
Üzé előnkbe? – Olyan néma minden. -
A nép sem jó, mint máskor, híremért,
Hogy megkönnyítse bánatterhemet.

HÚR

A rendes úton vártak ők bizonynal,
Az itatóknál, míg mi felkerültünk
A szirtösvényen, a csürök mögött.

JÓZSUÉ (*szaladva*)

Uram! Meglelted-é már Máriát?

ÁRON

Megleltem-é, mi kérdés ez, fiú?
Rémült orcád, elfúlt lélegzeted,
Félek, rettentő szónak hírnöke.

JÓZSUÉ

A sarcoló tisztartó itt vagyon.

(Az ajtó felpattan, Mária lengő hajjal kirohan, utána a tisztartó jó.)

MÁRIA

Kigyó! Kigyó! – Óh, mért hagyál el, Isten. -

TISZTTARTÓ

Mi végre e zajgás, kis vadgalamb,
Nincs itten senki. – Vagy van? – Lám-e, lám-e!
Annál jobb. – Hej! Nagy fáraó nevében:

Hozzátok vissza e leányt nekem.
E perctől fogva háremem sajátja. -

MÁRIA

Óh, Áron! – Óh, Húr! Mit bámultok így -
Tán Máriát keresi szemetek? – -
Késő – késő, nem fogjátok találni. -

TISZTTARTÓ

Nem mozdul senki? – Majd lakoltok érte.

MÁRIA

Ne csókot, Húr – vasat – vasat szívembe.
Nem bírod-é becsületed megóvni,
Ha mátkádat nem bírtad?

TISZTTARTÓ

Már unakszom.
Jőj, Mária. – Hallod, parancsolom.

MÓZES

Ember! Ne illesd.

TISZTTARTÓ

Félre! -

ÁRON

Irgalom! -
Uram, ne fossz meg minket e leánytól.

MÓZES

Ei innen, Áron! Nem szégyellsz könyörgni,
Hol a fellázadt érzés vért kiált? – -
Ember, csitulj le, mert meghalsz azonnal,
S ily felforrt vérrel, ilyen állatul
Apáidhoz nem illik vándorolnod. -

TISZTTARTÓ

Mi lázadó ez! Üssétek le őt -
Habár testvérték, fáraó nevében.

MÓZES

Isten nevében vessz te el, gonosz. –
(Leszúrja.)

ÁRON

Ah, idegen, mit tettél! Elveszítsz
Egész házammal, s meg nem óvod a lányt.

MÓZES

Ah, ah, következményeit vigyázod
A tettnek, melyet perc hatalma súg,
Midőn lelkedben mennydörögni kéne. -
Ezért nem lesz, ládd, semmi Izraelből.
Jaj a népnek, ha nincs költészete,
Lelkét elfojtja a körütekintés,
S csak lelkesülés szült mindég nagyot. -
Ismerjete meg – én Mózes vagyok,
Zsidó miként ti – testvérték – barátok.
Igen Áron – testvéred. – Nos, ölelj meg. -
Ma tudtam csak meg e titkot, s jövék,
Saját szememmel, hogy lássam, saját
Szívemmel, hogy megértsem sorsotok;
S ha érdemesnek látom népemet,
Hogy véle éljek, véle vesszek el. -
Kegyetlenül bánt a végzet velem:
Nővért találtam, hogy gyalázatot
Leljek vele. – És óh, fivért találtam,
Hogy lássam, e nép élni érdemetlen.

HÚR

Sógort találtál, aki kész veled
A történetbe egy lapot beírni. -

JÓZSUÉ

S egy ifjat, aki vért ad e betűkhöz.

ÁRON

Ah, Istenem, mi lesz még mindezekből.

MÁRIA

Mit késtek még a szalmakoszorúval?
Fejemre véle, aztán öljetek meg. -

HÚR

Nyugodtan, Mária!

MÁRIA

Mit Mária!

Volt egyszer egy lány, akit így neveztek -
Szerette Húr – de vége – vége – vége -

HÚR

Most is szeret, s meg fog szentelni lány,
Kiomló vérrel – Isten zsámolyánál.
Jőj, Mária, jőj! Én leszek papod. -

MÓZES

Ne nyúlj hozzá, Húr! Látod, hogy megőrült,
Istennek lelke felszentelte őt.
Belőle fog tüzes nyelvvel beszélni,
Fel fogja rázni egykor Izraelt
Álmából. – Most vigyétek e gonoszt,
S hogy meg ne sejtsék, ássátok homokba.

(Józsué és Húr a tisztartót elviszik. Abiram és Káleb jő nehányad magával.)

ABIRAM

Haszontalan szó, mért szenvedjek én,
Ha a véletlen nekem kedvezett.

KÁLEB

Én adjam-é a sarcot érted is?
Miért pusztítná Kálebet magát
A tisztartó, véték-e ellene?

ABIRAM

Itéljen a bíró.

KÁLEB

Igen, ítéljen.

ÁRON

Mi rút feleselés ez, emberek?

KÁLEB

Hallgass meg, kérlek. Amint itt valának
A sarcolók, marhákat meglepék
Az itatónál, s egy részt elszakasztva,
Elhajtották magokkal mindenestül;
Mig a másik rész sértetlen maradt.
Esetleg Abiram marhája mind
Egy szőríg megmaradt, mig az enyém
Utolsó kis gödölyémig kipusztult.
Kértem, segítsen meg néhány darabbal,
S gunyos kacajjal elkerget magától.

ABIRAM

Én loptam-é el Káleb barmait?
Ki ő, hogy néki én sarcot fizessek? -

KÁLEB

Nem Izraelt sarcolják-é talán?
A tisztartó Kálebre volt-e küldve?

ABIRAM

Mondd néki, Áron, hogy mit sem nyerend.

KÁLEB

Igaz bíró légy, adj kármentesítést.

MÓZES

Ne hagyjad, Abiram, ítélni Áront,
Adj jószántodból, amit adni bírsz.
Te gazdag vagy, s jól szolgált a szerencse,
Mig a szegény elvész, ha nem segíted.

ABIRAM

Elöljáróul, mondd, ki küldte hozzánk,
Ki tett sáfárul téged birtokomba,
Hogy ily fennen szólsz? – Itt nem ismerünk.

MÓZES

Barátul vedd csak tőlem e tanácsot.

ABIRAM

Tanácsodat fizessed meg magad.
Ítéljen Áron a törvény szerint.

MÓZES

Jól mondd, Abiram, törvény szerént. -
Van-e más törvény, mint hogy Izrael
Testvér legyen. Egy bú és egy öröm
Lakozzék minden férfiúi szívben,
S egy szellem álljon őrt minden tanyán. -
Nem kínoz-é még, nem ront-é eléggé
Az idegen, hogy gyermek gyermek ellen
Ármányt sző, verseng és hivalkodik?
Nem forrasztott-e még a köznyomor
Oly élő testté, mely eloszthatatlan,
Mely végig érzi és végig sajong,
Ha egy kisujját éri fájdalom? -
Óh, hogyha nagy idők nagy tanjait
Nem akarod szűkkeblűen megértni;
Hitványan vessz el, élni érdemetlen. -
A kár közös lesz. Ami megmaradt,
Arányosan fog kárpótlásra menni.

ABIRAM

Lám, lám, mi kész vagy a bölcs ítélettel,
Csak lenne aztán, aki megfogadja.
De gondoskodhatol inkább magadról,
Hogyan felelsz a tisztartó felől.

ÁRON

Szerencsétlen! Mi szót merél kiejtani.

ABIRAM

A dombtetőről láttuk, amidőn
E jómadár...

ÁRON

Nem láttál semmit is.
Szemed káprázott. Fel vagy ingerelve.
Menj, menj haza.

ABIRAM

De láttam.

ÁRON

Óh, hazudsz.

MÓZES

Hagyd őt, hagyd őt, jól látta, én ölém meg.
Én, Mózes, fáraónak volt kegyence.
Ki megborzadva a vérbűn miatt,
Mit egy egész nagy népen elkövetnek;
Megölte a tisztartót. – Én valék.
Menj, gyáva szolga, menj, siess feladni.
Nem írigyellek és nem is remeglek. -
El a szememből.

(Abiram, Káleb s társaik el.)

Áron, nincs időnk,
Hogy vesztegeljünk. Óh, én megcsalódtam.
E nép nem érett még, nem szenvedett még
Eléggé, hogy jobb sorsot érdemeljen. -
Üldözni fognak, futnom kell tehát.
Kibujdosom. – Testvér, az ég veled! -
Ha jó idő sok szenvedés után,
Melyben körülnéz majdan Izrael,
S embert keres: akkor jőj, s hívj haza.

ÁRON

S hol lellek, Mózes, az időt, ha érem,
Bár félek, addig a sírban leszek.

MÓZES

Kicsinyhitű! – Megéred azt bizonynal. -
Mint esti árny, olyan gyorsan növekszik,
Mi nemzeteknek életében megindul.
Majd Midianban várja azt be Mózes.
Hol Mária, e szentelt áldozat? -
Őrizzed őt, belőle Jehova szól,
Mutasd a népnek, amidőn mulat,
Mutasd a népnek, amidőn feled.
S kígyómarás lesz tévtekintete
A sorsában megnyűgovó pulyának. -
Kezet, Húr – Áron! Még egyszer kezet.

JÓZSUÉ

Még én is itt vagyok.

MÓZES

Látom, fiam.
Mi ketten még, tudom, találkozunk.

JÓZSUÉ

Nem úgy, Mózes, mert most megyek veled.
Nézd, meg bírom feszíteni a nyilat,
Ember vagyok már.

MÓZES

Várj még egy kicsinyt.
Mit mondana, ha megtudná anyád?

JÓZSUÉ

Mit is vezérel ifjat nő – anya,
Ki azt vigyázza csak, mind megvan-é
Fészkében a fiú, hogy ép-e mind,
S kéz vagy láb nélkül retteg látni őket.

MÓZES

Viszontlátásra. (El.)

JÓZSUÉ

Jó. – Korhely leszek,
Hogy elkergessen jó anyám keresni
Más hont magamnak. – Szó nélkül megyek.
A puszta ház beszéljen honn helyettem,
Mig majd hirem hozand vigasztalást. -

MÁSODIK FELVONÁS

(Midianban. A Hóreb hegye tövénél forrás-kút, Mózes juhnyáját őriz.)

MÓZES

Egy nap megint örök sírjába dűlt,
 Egy lépést tettem ismét sír felé,
 És nyertem-é csak egy hajszálnyi tért
 A cél felé, mely lelkesít – emel? -
 Örök várás az élet, s véghatárán
 Nem megnyugvás, de fáradt únalom
 Oldatja meg velünk vándorsarunkat. -
 Epedve nézek a távol hazára,
 Esengve várok egy üdvözletet,
 Mig ott talán már régen elfeledtek;
 És úgy vagyok, mint aki hőn szeretve,
 A kedvest várni éjeket viraszt,
 Mig az, vetélytársának karjain
 Mindent feledve csókban kéjeleg. -
 De mit panaszlok, mért ábrándozom?
 Nem díszlik-é, nincs-é jól tartva a nyáj?
 Nem mosolyog szerelmes nő felém,
 Piros fiúval vágyó karjain? -
 Mit kérjen ember többet? – Óh, hányan
 Mondják irígyen: nézzétek, mi boldog! -
 Igen, igen – de a szellem hatalma,
 Az éji kürt, mely felver álmainkból,
 E rossz barát; ki hozzánk bélopózik,
 S szegénységünk hiányait kilesve,
 Gúnnyal figyelmeztet sorban reájok;
 Nem hágy élveznem. – Láng az, melly emészt,
 Átok nekem, csak másnak volna áldás,
 Ha volna, akihez világa érne. -
 Ha más csillagzat áll bölcsőm felett,
 Talán milliók közt, tán trónon világol,
 Körülragyogva, majdnem istenítve;
 Mig így – a pusztában leég magában,
 Én ismeretlen – barmokat fejek,
 S a pásztor sírjánál ki is gyanítná,
 Hogy itt is hamvad egy oly égi tűz. – -

Ah, lám-e, nőm, a kedves Cippora!
Mi jót hozasz, mi fűszert életemhez?

CIPPORA (*estebédet hozva*).

Csókot s mosolyt, mint szoktam, Mózesem.
Mit is hoznék mást, legkivált e helyre,
Melyet szerelmünk serdülő korából
Oly boldogító képek népesítnek.

MÓZES

Óh, kedvesem!

CIPPORA

A forrásnál ülünk le,
Ott tálalom fel a szűk estebédet.

MÓZES

Hát a kis Gerzón hogy van?

CIPPORA

Tégedet kérd.
Egészen apja – csakhogy szebb fiú.

MÓZES

Egészen anyja, csakhogy jobb szeret.

CIPPORA

Ne mondjad, vagy még megneheztelek.
Ki adta szívét, amily hirtelen,
Éppoly lángolva egy bús száműzöttnek?
S azóta mindég: mondd, ki őrzi meg
A nőhüséget, hálátlan – neked?

MÓZES

Egy nő, ki nálam szebbet még nem ismert.

CIPPORA

Hallgass gonosz. – Épp e kúthoz jövék
Leánytestvérimmel, korsókkal fejünkön,
Midőn a puszták vad juhászai

Szidalmas szóval, durva bántalommal
Üzöbe vettek, s már-már elveszénk,
Hogy ím, egy bátor, büszke hontalan
Mint ég küldöttje jó – pártunkra áll,
Érckarja megvéd – és szeme igéz.
Testvéreim bámulták – én szerettem.

MÓZES

Elkísérélek a szülői házba,
Atyád, Jethró, az áldott jó öreg,
Ki bárha főpapul nem volna is,
Isten szolgálja lenne tiszteletben,
Gazdag jutalmat nyújtja tettemért;
Hont adva a bujdokló hontalannak,
És mennyet adva benned a pokol
Helyett, mit keblem pusztasága zárt.

CIPPORA

Ah, Mózes! Régi dolgokról fecsegve,
Az újságot már szinte elfeledtem.
Idegen férfiak szálltak be hozzánk,
Téged keresnek, Mózes, nem tudom, mért.

MÓZES

Minők e férfiak? Mondd, Cippora.

CIPPORA

Arcok sötét – fősvénykedők szavakkal -
Egy-egy pillantást lopva váltanak,
Hogy fél az ember, mert titkuk nem érti,
S még jobban félne titkukat kilesni. -
De messze földről kelle jőniök,
Mezők viselt – s midőn lábukra öntém
A hűsítő vizet, láttam, mi kéreg
Van talpukon – mit a pusztán nyérének.

MÓZES

Ha ők volnának! – Istenem, ha ők!
S ki volna más – ki kérдне engemet? -
Nem, nem, szebb az, hogysem való legyen.
Az ily sejtések, ilyen kósza képek
Csak hogyha rosszak, vesznek húst magukra. -

Hát hogyha ellenségim feltaláltak,
S orgyilkost küldenek tán ellenem.
Mondd, Cippora, nem nézed ilyeneknek?

CIPPORA

Nem, Mózesem, és mégis rettegek,
Hogy gyászt hozandnak boldog kis körömbe.

MÓZES

Úgy mégis ők. Az Isten hozta őket.

CIPPORA

Kiről beszélsz?

MÓZES

Kiről? Kiről beszélnék,
Mint akiket már évektől lesek.
És vágyaim eléjük vándoroltak
A pusztaságba – eddig hasztalan.

CIPPORA

Mit mondasz, Mózes! És mindezt nekem.
Ah, Cippora – te elmehetsz aludni.

MÓZES

Ne nyugtalankodjál, én kedvesem.
Hisz ládd, a férfi nem csupán szeretni
Vagyon teremtve. Lelkében nemesb
Érzés kel.

CIPPORA

Óh, s mi volna hát nemesb? -

MÓZES

Mi a rózsától a vadonba úzi. -
Megérted mindezt – most siess, siess -
S vezesd hozzám az idegeneket. -

CIPPORA

Nehéz sejtéssel bár – de megteszem. *(El.)*

MÓZES

Kínzó kétség, derülj fel, óh, derülj fel!
 Öröme, búra, mindegy – csak hamar.
 Hisz addig fáj csak a vérző seb is,
 Mig élet és halál csatáz felette,
 Aztán beáll a fásult nyúgalom. -
 Óh, szív! Ki érti rejtélyes valód?
 Ki évekig nem untál várva várni,
 E néhány percet, a végcél előtt,
 A végtelen kínjával népesíted. -
 S ha ők is végre, s jó hírt hoznak is,
 Fognék-e még szívből örülni tudni -
 Ki idegen égalj növényeként
 Soká fájlalva a szülőházát,
 Új állásomban végre megszokám,
 Virág s gyümölcs fejlődtek ágimon,
 S csak új seb ér, ha újlag kitépnek? – -
 De hah, mi ez? – Egy csipkető kigyúlt -
 Lobogva ég és mégis ép marad. -
 Lelkem reszket rejtélyes borzalomtól. -
 Le a sarukkal! – Itt szent hely vagyon. (*Mennydörög.*)
 Jehova! Ábrahám nagy Istene,
 Hahogy te vagy, ki e lángmezt vevéd fel,
 Megengedvén, hogy szolgád rád tekintsen,
 Engedd, hogy értsem is parancsodat,
 S szerinte tennem aztán adj erőt. – -

JEHOVA SZAVA

Mózes kelj fel, s kövesd testvéredet.
 Szabadítóját várja Izrael -
 S bilincseit letörni vagy hivatva.

MÓZES

S hogy bírom én ez óriási művet? -
 Karom lelankad, és gyarló szavamnak
 Ki ád hitelt, ha mondom, hogy te küldtél? -
 Válassz magadnak, népem Istene
 Erősebb eszközt – és hagyj engemet
 Őrizni nyájamat, neved dicsérni,
 S hű nő ölében távolról örülni
 A nép javának – melyhez tartozom. -

JEHOVA SZAVA

Karod erős lesz, és nyelved hatalmas,
Ha én leszek veled, meg az igazság.
Te győzni fogsz ármány- s erőszakon,
Ha a hit nem hagy el, meg a kitartás,
A szellem az csak, ami győzhetetlen.
Előtte minden más a porba dűl. -
Fel hát! – Kit az Úr választ eszközévé,
Az megszűnt lenni többé önmagáé,
S a nép szívében ver csak élete.

(A láng jelensége eltűnik.)

MÓZES

Uram, legyen, amint parancsolod.
Megyek, megyek; hová szavad vezet.
Széttépek minden drága kötelet,
Mi éltémhez vonz, gyöngévé tehet.
Ne érintsen már többé női ajk,
Ne kéjelegtesen gyermekmosoly -
Nincs nőm, nincs gyermekem, nincs otthonom -
Te egyedül csak harcok Istene,
Te egyedül nép – ameddig szabad léssz. -
(Áron, Húr, Józsué jőnek.)
Üdvöz légy, testvér – üdvöz légy, barát!
Te is, kit még mint gyermeket hagyék el,
S kettős örömmel látlak férfiúnak! -

ÁRON

Sokáig hagyotunk várni, ügyebár?

MÓZES

A nép türelme hosszú, jól tudom,
De csakhogy végre mégis eljövéték. -
Hát jó anyám, hogyan van, él-e még?
Óh, jaj, hogy ily kérdés is még helyén van.

ÁRON

Él még szegény, mivel meghalni nem bír,
Míg mentőképpen téged visszavár.

Mint jó családfő, nem lel enyhe álmot,
Amig övéit nyugalomba helyzi.

MÓZES

Hát Mária?

HÚR

Megroncsolt teste még
Mindég tanyául szolgál a hatalmas
Szellemnek, mely megszállta.

MÓZES

Szóljatok:

Hogy kezdjük el az óriás művet.
S én, kit halálra üldöz fáraó,
Hogyan lépek közétek?

ÁRON

Légy nyugodt,
A fáraó, ki üldött, sírba szállt,
Bűnöd emlékét elvivé magával.

MÓZES

És kész-e a nép áldozatra, mondd,
Szabadságáért s Ábrahám uráért? -
Lemond-e a trónnak hiú kegyéről,
És a jólétről férfiontudattal?
Mert az nagyon olcsó hazafiság.
Mely, hogyha nagy szavat hall, tapsra csapja
A szolgaságtól durva tenyerét. -

ÁRON

Mindenre kész, ha ép testét veszem.
Egyes önző, kislelkű mindenütt van,
Mint legnemesb fán is van száradó gally,
Fenésedett kéreg – mely majd lehámlik.

MÓZES

Mit is teszünk. – Ha kérünk, nem bocsájt el
Ily tenger szolgát – más hazát keresni. -

JÓZSUÉ

Ásót, kapát fogunk, Mózes, reájuk,
A szolgaságnak minden eszközét,
S szabadságunkat nyerjük meg vele,
Ki ép érzésű, az hozzánk siet.

MÓZES

Tüzed nemes, de nem jó a tanács.
Népem megromlott hosszú szolgaságban,
Lassan kell azt sok szenvedésen át
Szabadságára tenni érdemessé.
Merészebb lépés elriasztana
Sokat, ki hogyha lassudan beléjő,
Bár fél is – kénytelen megyen velünk,
S ezer baj közt megedződik, kitisztul. -
Csel ellen csel. Kérünk három napot,
Hogy a pusztán imádjuk Istenünket.
Ha kint leszünk, könnyen továbbbszökünk.

JÓZSUÉ

S nem-é lesz ez gyalázat?

MÓZES

Ők teszik,
Kik kényszerítnek. Ők szégyeneljék. -
De induljunk barátim. Jöjjetek
Csak egyenest a pusztaság felé. -

ÁRON

Hogyan, bucsú nélkül hagynád-e el
A hű fedélt, mely itten befogadt,
Mint hontalant?

MÓZES

Mindent, mindent, barátim!
Nőt, gyermeket, az áldott, vén apát.
Szöknöm kell a boldogság hű öléből,
Mint a gyilkosnak, aki érzi, hogy
Előtte küzdés és utána bűn van.
Hogy méltatlant tesz, ámde önművét,
A vérző üdvöt mégsem bírja látni. -

(Jethro, Cippora, Gerzón jőnek.)

CIPPORA

Mózes! Még mindég itt, e férfiakkal?
S mi elmerülve, milyen zordonan. -
Hogyan! Kerülsz – rejtőzöl-é előttem,
Mint hogyha félnéd nődnek csókjait? -
Milyen halvány vagy, óh, beszélj, mi baj? -

MÓZES

Nincs semmi, Cippora.

CIPPORA

Annál nagyobb baj,
Mert a sötét arc úgy csak engem illet,
Én voltam a betegség, mely okozta.

MÓZES

Te a nap vagy, mely felderíti azt. -
Egyről-másról szoltam vendégeimmel;
Ah, nő, az élet nem mindig mosolygó.

CIPPORA

Az volt, vendégeink míg nem jövének.
Óh, szóljatok, szokás-e nálatok,
Hogy a vendég a háznak asszonyát
Megfossa férje szívetől – kegyétől.

ÁRON

Az ég óvjon meg minket ily hibától,
Sőt érted tenni bármit is örülnénk.

CIPPORA

Csak egy szolgálatot kérek tehát;
Távozzatok és hagyjatok magunkra.
Előbb is sokszor sejtén, hogy szívében
Más dolgok is laknak még, mint szerelmem.
El-elmerengett, mormogott magában,
És oldalamtól éjjel felriadt,
Kardot keresve, harctól izgatottan.

De akkor ez mind ábránd volt csupán,
S valóvá fejle, ahogy eljövéték. -
Óh, Mózesem! Térj újra Cipporádhoz.

MÓZES

S eltértem-é hát tőled? – Nem, soha.
Szivem tiéd, bár menni kész is a sors.
De hosszú búcsu, hosszú küzdelem. -
Isten megáldjon – át kell rajta esni.

CIPPORA

S elhagynád-é berkünknek illatát,
E lány eget, egy hú nőt s gyermeket,
Hogy messze földön, szürke ég alatt,
Véres mezőkön éjeket virassz? -
Elhervadandnak fáid – kedvesed -
S mit nyersz helyettök? -

HÚR

Mindég zöld füzért.

CIPPORA

Hideg, hideg díj – csak sirokra jó.

JÓZSUÉ

A hon háláját.

CIPPORA

A nép háládatlan.
Rabságra termett.

MÓZES

Győztél, Cippora.
Karod között rémálomból üdülök.

ÁRON

Egyet feledtél még – az öntudatot.

MÓZES

Az öntudat! -

CIPPORA

Óh, jaj! Ne halld, ne halld!
Ne hagyd el, kedvesem, e bájgyűrűt.
Ne nézz fel e szivetlen férfiakra.
Szemök megígéz, mint a baziliszk. -
Távozzatok, távozzatok örökre. -

ÁRON

Jó, távozunk. Csalódva, mert nemesnek,
Vitéznek tartja Mózeset nemzete.

MÓZES

S ki állíthatja az ellenkezőt? -

CIPPORA

Ha annak tartják, bépróbálta azt.
Próbáljon más is, ő már megpihenhet.

ÁRON

Bocsánatot mind e sok bánatért,
Mit akaratlan hoztunk rád, nemes hölgy.
Nem hittük, férjednek, hogy ily gyűlölt
Vendége lesz, ki tartozásra inti,
Mit a becsület s egy anya kíván.

MÓZES

Anyám! -

ÁRON

Hiába vár.

JETHRO

Nem vár hiába,
A végzet választottja is csak ember,
S ha gyöngeségét mint ilyen, lerója,
Jobb, hogyha itten a pusztán teszi,
S midőn a térre mint vezér kilép,
Lefoszlott róla már minden salak. -
Fiam! Eszmélj fel! -

MÓZES

Cippora, bocsáss!
A végzet int – a végzet int – megyek;
Karod fel nem tarthatja kerekét.

CIPPORA

Atyám, te is? – Úgy hát jőj, kisfiam,
Látod, nem kellünk már többé atyádnak. -
Atyám, te is! – Legalább jőj te hát,
Vezesd az árvát és az özvegyet,
Leroskadok különben.

MÓZES

Cippora! -

JETHRO

Fiam, siess – én már mindent tudok,
Áldásom véled – ismét látlak egykor.
(*Mind el.*)

VÁLTOZÁS

*(Köztér. Középen fáraó palotája erkéllyel. Összecsoportosult zsidóság.
Húr, Káleb, Abiram, Dátán, Józsué, Jókhebed. A rendőrfő.)*

KÁLEB

Óh, fáraó! Hallgasd meg népedet,
Mely a nyomorból hozzád felkiált.

NÉP

Hallgass meg, fáraó! -

RENDŐRFŐ

Csitt, nyugalom.
Elvégzik azt ott fent az okosabbak,
Nincsen miért rekedtre bőgd magad.

JÓZSUÉ

Kiált az is, kit a gyil elkapott,
Pedig szintén szó nélkül végzene
Felette a vad.

RENDŐRFŐ

Ej, merész fiú vagy.
A házsártos faj, látom, hogy ki nem vész,
S addig szükség lesz ilyenekre is,
Mint jó magam. Így mindnyájan megélünk.

KÁLEB

Nyisd meg, nagy Isten, fáraó szívét,
S úgy halljad őt, mint ő minket kihallgat.

NÉP

Igen, nagy Isten, állj pártunkra, állj.

RENDŐRFŐ

Mi rendbontás ez, félre, ronda nép! -

JÓKHEBÉD

Ne űzd el, ember, fáraó elül,
Ki esdekelve jő – mert úgy lehet,
Hogy visszatér még, s nem tudod elűzni.

RENDŐRFŐ

Hallgass, banya – hallgass, te vén szipirtyó.
Tán azt hiszed, hogy dühbe hozsz? – No, várj -
Utálkodom majd véled, hogy kacagjon
E söpredék – ez a rongy gyűjtemény! -

NÉP

Választ, óh, fáraó!

RENDŐRFŐ

Mi szemtelenség!

NÉP

Elúnunk várni.

RENDŐRFŐ

Még szebb. – Nos, megállj!
Majd én hozok választ, ha visszatérek. *(El.)*

HÚR

Már négy órája vannak odabenn
Mózes, meg Áron, fáraó előtt;
S még semmi hír! -

ABIRAM

Valóban rettegek.
Mi lesz mindebből. Régen mondom én:
Ne húzzon ujjat, aki térdre termett.

JÓZSUÉ

Csak nem tűrhettük a gyalázatot,
Hogy nem hagyják imádni Istenünket? -

ABIRAM

Igaz, igaz, de hogyha Istenünk
Csak áldozatot kíván szüntelen,
S kenyeret a nagyok adnak nekünk. -

JÓZSUÉ

Óh, törpe lélek!

ABIRAM

Törpe? Hadd legyen.
Ismérem én ezt. – Majd rájössz te is,
Ha amit, azt szerezni fogsz magadnak.

JÓKHEBÉD

Imádkozzunk, imádkozzunk, barátim,
Hogy megmutassa népem Istene,
Miként elannyi ármány s bűn dacára
Ő az erős, más Istenek felett.

NÉP

Imádkozzunk.

JÓKHEBÉD

Tedd, hogy megnyerjük a
Három napot, mit oly epedve kérünk,
Hogy a pusztán imádjunk háborítlan.

KÁLEB

Zsibongást hallok, jönnek, úgy hiszem.

HÚR

Jőnek, de arcuk nem mutat sikert.

(Mózes és Áron jönnek a palotából. Moraj, zsibongás.)

JÓZSUÉ

Halljunk szót! – Tán jobb lesz, mint arcaik.

ÁRON

Ismét hiába jártunk.

NÉP

Óh, nagy ég!

ABIRAM

Tehát mindennek vége! -

MÓZES

Kishitű!

Nincs vége semminek. – Ki küldte engem?

Nem-é népem hatalmas Istene? -

S ki volt, ki úgy megedzé fáraó

Szívét, hogy kérés, indok, égi szó,

Mint durva szirtről, nyom nélkül lepattant?

Ugyé, megint csak ő volt, a nagy Isten? -

Csapás csapásra jó, rémülve jajgat

A nép – és pusztul számban és vagyonban.

Mindenki érzi Istennek kezét,

Csak fáraó dacol. – Ki tudja, hátha
Nem voltunk még elég tiszták előtte,
Lángokba kell, hogy vessen, mint az ércet,
S kiválják a haszontalan salak.
Vagy fáraónak nem volt még betelve
Bűnmérlege, hogy az örök igazság
Kimondja: száraz e fa, tűzre véle.

DÁTÁN

Adná az ég, hogy úgy legyen.

MÓZES

Az úgy lesz.
Nincs-é megírva, hogy eszét veszi
Az Isten annak, akit veszni szánt.

ABIRAM

Hej, csakhogy az úr ész nélkül is úr,
S mi dupla ésszel addig elveszünk.

JÓZSUÉ

Miért is várunk – elfoly az idő -
Régen mondom már: döntsön fegyverünk.

HÍRNÖK *(az erkélyen egy hírnök jelen meg)*

Nagy fáraó nevében halljatok,
Parancsolatja a következő:
Mivel még oly kevés a szolgamunka,
Mely Izrael népére vettetett,
Hogy Istenének is három napot
Henyélve kíván a pusztán ajánlni;
Ezentul kettes munkát végezend. -
S mivel még oly csekély, mely nyomja őt
A sarc, hogy kincset gyűjt haszontalan
Oltárain, meg lesz kettőzve sarca. *(El.)*

NÉP

Óh, jaj nekünk – végünk van – elveszünk.

ABIRAM

Lám, lám, hogy ízlik első kóstolóra
 Fanyar gyümölcsre éretlen tanácsnak? – -
 Nem mondtam-é, túrjuk, mit ránk vet a sors.
 Ritkán nem jó még rosszabb rossz után.

MÓZES

Szörnyű igaz – de szűnk nyugodt lehet,
 Mit a becsület kívánt, megkisértük.

DÁTÁN

Becsület? Ah, hát mit tesz ez üres szó?
 Van-é zsidónak még becsülete?
 Gyógyít-e, táplál-e, mit adnak érte?
 Hagyj békét, Mózes, hát becsületteddel.

ABIRAM

Látjátok-é prófétátok hová vitt?
 Nem mondtam-é mindig, ne ingereljük
 Magunk ellen, szegény, rabszolga nép,
 Ádáz haragját a hatalmasoknak? -
 Mit is bírnánk mi tenni ellenök,
 Lehelletök, mint polyvát, szertehord.

DÁTÁN

Most már kifosztanak végfilléreinkből,
 Miken véres verejtékünk tapad.
 Lemondhatunk most a husos fazékról,
 S éhezve, rongyos koldusok gyanánt
 Dicsérhetjük, ha tetszik – Istenünket.

ABIRAM

Miért is túrjuk e gonosztevőt -
 Nem ő volt-é, ki egykor fáraónál
 Népünk vesztére tört gonosz tanáccsal.
 S most is, ki tudja, nem jött-é azért,
 Hogy elveszítsen. – Óh, üssük le őt. -

NÉP

Kövezzük őt meg.

ABIRAM

Aztán térden állva
Kérjük meg fáraót, hogy megbocsásson.

MÓZES

Ím, itt vagyok, kitárom keblemet! -
Követ belém, követ – de megjegyezd,
Hogy az a kő Jehovát is találja. -
Ha jobban tetszik a húsos fazék,
A trón csilláma, mely egy-egy sugárt
Alamizsnául a szolgára vét;
Válaszd az állat nyugodt jászolát,
Mely gondtalan bizalmat biztosít. -
S engem kacagj, vagy dobj belém követ.
De hogyha jobban tetszik a szegény
Szabadság és a véres harc – lemondás
Apáid Istenéért – összetarts!
És rám figyelj, kit Isten küldé hozzád.
Ne aggódjál, csak tégy. Én gondolkok
Helyetted. Nálad majd meg az erő lesz. -
Ha én mondom, hogy most éhezni kell,
Az éhezés divat legyen közötted.
Ha mondom, a koldusság tisztelet,
Koldus kívánjon lenni minden ember.
S nincs messze a megváltásnak határa,
Mert az erős lesz polyva, és nem a nép,
Melynek türelmét ismeré csak eddig,
Mint jármos állatét – de nem hatalmát.

(Húr Máriát elővezeti.)

MÁRIA

Óh, Mózes, vedd koszorúmnak felét,
Jutalmul küldi néked nemzeted.

HÚR

E hölgyben Isten ítél tikteket,
Kik Mózes ellen még gyanút emeltek.

MÁRIA

Soká késik nászommal fáraó.
Elhervad a virág – boszú – boszú -

MÓZES

Óh, népem! A kép szolgaságodé.

NÉP

Igaz. – Boszú. – Vezess, Mózes – megyünk.

A RENDŐRFŐ *(jő poroszlókkal).*

Szét, gyáva nép – el fáraó lakától,
Rekedt lármátok nyúgalmát zavarja. – *(A tért kiüríti.)*

MÁSODIK VÁLTOZÁS

*(Mózes lakában szoba. Jókhebedet Mózes és Áron bevezetik.
Mária, Húr, Józsué, Káleb s még néhány zsidó követi őket.)*

JÓKHEBÉD

Fiam! Sokáig kell-e még virasztnom,
Míg nyugalomra hajthatom fejem.
Mert nem szeretnék messze tőletek
A szolgaság földében megmaradni.

MÓZES

Nem vársz sokáig – csak tűrj, jó anyám.

MÁRIA

Nem fogsz maradni. – Ott kint az uratlan
Puszták homokján vet számunkra ágyat
A síró szél – a síró szél – anyám! -

MÓZES

Ez éjjel még eljő Aszasziel,
A rém-angyal, s e földön átrepülve
Megfojt mindent, mi csak elsősülött.

E végcsapásra fáraó megindul,
És elbocsájtja Izraelt, hogy a
Pusztán kérlelje meg ura haragját,
Mely országán oly súlyosan feküdt. -
Barátim! Jól figyeljetelek azért:
Mind menjetelek szét a zsidók közé,
És minden háznál békopogjatok,
Hogy útra készen álljon a család,
Pakolva a szekér – a marha készen.

KÁLEB

Úgy lesz, mint mondod.

MÓZES

Hallj Káleb tovább:

Egy-egy bárányt öljön minden családfő,
S annak vérével minden oly küszöb
Be légyen festve, hol zsidó lakik.
Az lesz jeléül a megismerésnek.
Magát a bárányt minden hú család
Elköltse estebédül – ámde állva -
Vándorbottal kezében – ágyba senki,
Még székre is csak a beteg pihenjen;
Hogy amidőn kopognak ajtaján,
S a kürt megszólal – indulhasson útra. -
El most, barátim, az idő halad.

KÁLEB

Minden meglesz.

MÓZES

Még egyet – várjatok. -

Kinek Egyiptom átkos fajzatából
Szomszédja van, gazdája, ismerője,
Arany s ezüst eszközt, edényeket
Kölcsönzzön attól ünnepünkre, mellyet
Megülni készülünk.

JÓKHEBÉD

Hogyan, fiam!

Ha szabadulsz, menj. – Hátra se tekints.
És még te vissza készülsz?

MÓZES

Nem, soha!

De hátha visszanyerhetjük kicsiny
Részét bár annak, ami a miénk volt,
Amért megnyúztak – amért megraboltak;
Ne éljünk-é fortéllyal, mondd, mi is,
Erőszak ellen? – Tapsol a világ
Tettünknek, jól tudom. S elnézi Isten. -
De itt vagytok még? – Nincs mit vesztegelni.

(Káleb többekkel el.)

ÁRON

Óh, Mózes! Elkábít e nagyszerű terv.
Úgy látszik, mintha órjasokhoz illő
Fegyverzettel terhelnéd vállainkat,
Mely a gyöngét nem védi, de lenyomja.

MÓZES

Majd megszokod. Sokat megbír az ember,
Ha van elég bizalma önmagában. -
Szabadság érlel csak nagy eszközökre,
Rajtad még a rabságnak bűne van.
Félsz mint fogoly, szédülsz a végtelentől,
Midőn először mégy ki börtönödből.

ÁRON

De hátha meglesett az áru -
Hol biztos illyentől a szolganép? -
S titkunkat fáraó elébe hordja;
Mi lesz belőlünk? – Börtön és halál
Vár mindnyájunkra, akik tenni tudnánk,
Ha a cselekvés napja megjövend.

MÓZES

Az áru -
Ki orvul érlel tervet, összesűg,
S eszmét, mi néhány agyvelőben él,
Egy nép dacára vágyik létesíteni. -
De a mi titkunk nyilvános titok,
A légben él, az utcákon mozog,

Társunk egész nép – védőnk a nagy Isten! -
Kit árul itt el, aki leskelődik? -
Elveszhet ez, elveszhet az talán,
De az, ki meg van híva Istenétől,
És a népet meg fogja menteni;
Az el nem veszhet, azt az Isten óvja.
Én el nem veszhetek, s a nép szabad lesz. -
De bésötétült, mennem kell megint,
Még egyszer, és utószor fáraóhoz.
Úgy várjatok rám, amint rendelém. -
Anyám, csókolj meg! Hogy legyen szerencsém.

JÓKHEBÉD

Áldásom véled. Mózes, légy erős! -

MÓZES

Csókolj meg, Mária, s erős leszek.

MÁRIA

Igen, igen, csókom nem méz, de méreg.

HÚR

Óh, bárha jó hírt hoznál vissza nekünk.

MÓZES

Nem hozhat rosszat, aki úgy megyen
Könyörgeni, hogy mostan jár utószor.
(*El.*)

ÁRON

Imádkozzunk! – Nagy perc köszön reánk.
(*Csendes imádság.*)

JÓKHEBÉD

Már ott lehet.

MÁRIA

Én szinte szólni hallom.
Szerény beszéde, de határozott.
Majd arca égni kezd – szeme tüzel -

Beszéde, mint hatalmas áradat
 Emelkedik – kitör – mindent sodor.
 Csak fáraó – inog bár – még nem enged. -
 Óh, jaj, fejem, fejem – tovább nem értem.

ÁRON

Készen van-é minden, mint rendelé?
 Be van-e festve vérrel a küszöb?

HÚR

Itt hozzák már az estebédet is.

(Szolgálók behozzák a vacsorát. Mind körülállják, csak Jókhebed ül.)

JÓKHEBÉD

Még semmi nesz. Mi kínos várva várni,
 Kivált ha már nem várhatunk soká.

ÁRON

Hah, nem kopognak?

JÓZSUÉ

A szél zúg csupán.

JÓKHEBÉD

Már itt lehetne. – Óh, ha így időz,
 Megszégyenítem, és megyek előre.
 Áron, fiam, jőj, tartsd fel agg fejem.

ÁRON

Anyám, ne lankadj, toldd meg egy negyeddal
 A várás hosszu, hosszu éveit. -

JÓKHEBÉD

De ez már mégiscsak kopogtatás.

ÁRON

Nem az, nem az még – várj csak, jó anyám!

MÁRIA *(hirtelen f ellelkesülve)*

Megvan tehát! – Hálistennek, megyünk!
Látom, amint jó, égő arculattal.

(Mindenfélől kopogás hallik, rá zaj ébred.)

NÉP *(kívül)*

Menjünk, menjünk. – Hol vagy Mózes! Vezess.

(Mózes egy csapat néppel jó.)

NÉP

Hála neked, dicső, nagy fáraó,
Hogy meghallgattad esdő népedet,

MÓZES

Nem fáraóé itten a dicsőség,
De Izrael örök nagy Istenéé,
Kinek engedni mindég kénytelen
A jókedvében nem hajló erő. -
Fel hát, barátim! Útazunk. -

NÉP

Jerünk.

(Kürtszó.)

JÓKHEBÉD

Riadj, riadj, kürt! Ébressz másokat,
Nekem jelented, hogy már alhatom. -
Áron fiam – Mózes fiam – idább.
E két kezet, mit haldokló anyátok
Most egyesít, ne tépje semmi szét.
Erőt Mózes – tanácsot Áron ad
S Jehova áldást küld a szent dologra.
Vigyétek testemet e rabházából
Ki a pusztára. *(Meghal.)*

MÁRIA

Én fáklyát veszek,
S dobot pergetve fennlobogtatom,
Míg messze elzeng a győzelmi ének.

MÓZES

Emeljétek fel az átszenderültet.
Hagyják e lányt – hadd vezesse lelke -
S utánam. – Óh, egy őrült s egy halott
Kísér. – Ki merné állni útamat. (*Mind el.*)

HARMADIK FELVONÁS

*(A pusztában. A Sinai hegye alatt, a zsidók táborán kívül.
Áron, Abiram, Dátán, Józsué és sokan a zsidók közül jönnek.)*

ABIRAM

Ne tarts tovább, Áron, hiú szavakkal,
Mindég kértél, várjunk negyven napot;
Elmúlt az is, s Mózes még nincs elő.
Vagy itt hagyott vesztűnkre, s megszökött,
Vagy széjjeltépték a fenevadak.

ÁRON

Hogy mersz ilyet még csak gondolni is!
Nem félsz-e, hogy hátad megett terem?
Mert hidd el nékem, ő még visszatér.

DÁTÁN

Nem az többé.

ÁRON

Nem többé? – Sőt igen.
Ki átvezette fáraó előtt,
Száraz lábbal népét a tengeren;
Forrást nyitott a sziklán; és kiégett
Pusztára tápláló mannát könyörg;
Védő paizst tart mindnyájunk felett;
Nem tűnik el ily gyáván, kisszerűen.

DÁTÁN

Hová lett hát szemem, hová fülem?
Vagy, hogy ha nem vagyok vak és süket;
Mégis csak eltűnt. -

ÁRON

Hát nem mondta-é,
Hogy Ábrahám hatalmas Istenének

Hozandja el írott törvényeit? -
 De aki addig, amíg megjövend
 Más Istenhez tér, vagy bálványt imád
 Az a halál halálával vesz el.
 S mindannyian meg is esküdtetek
 Jehovának s Mózesnek.

DÁTÁN

Szent igaz.
 De hát nem-é ők lettek hűtlenek,
 Levették rólunk a védő kezét,
 Elhagyjuk mink is.

ABIRAM

Téged állított
 Közénk főpappá Mózes – hát mutass
 Istent, ki e puszták közül kiment.

DÁTÁN

Már összehordta a nép kincseit
 Boglár, perec, serleg, lánc, tű, kapocs,
 Mind összegyűlt önkényt ajándokul
 Készíts arany tulkot belőle Áron,
 Egyiptom Istenét, mely visszavisz.

ÁRON

Nem, nem, mondtam már, inkább meghalok.
 Mért is zaklattok folyvást, úgy vagyok,
 Mint felferett vad, s nincs már nyughelyem
 Saját népemnek táborában is. -

NÉP

Ládd, kérünk, Áron!

ABIRAM

Halld a nép szavát.

ÁRON

Nem hallok semmit.

ABIRAM

Hátha kényszerítünk.

ÁRON

Ki kényszerítené a főpapot.

ABIRAM

Hol van tehát a főpap Istene -
Vagy, hogyha nincs, minek főpap nekünk? -
Nem látod-é, már a nép lázadoz.
S ha egyszer fölkel a hatalmas úr,
A főpap fogja-e lenyomni bírni? -

ÁRON

Óh, Mózes! Mért hagyád e súlyt reám?
Nem bírja vállam, érzem, roskadok.

ABIRAM

Ha nem segítsz – segítünk mink magunkon.
S ha aztán szétszakadva, népedet
Veszély emészti fel, mondd, hogy felelsz
Te hűtlen őr a nyájról? -

ÁRON

Mit tegyek
Nagy Isten! – Mit tegyek? -

ABIRAM

Halld szent szavát,
A nép ajkáról.

ÁRON

Úgy. – De hátha baj lesz,
Majd fogtok-e akkor felelni értem?

ABIRAM

A nép nem számol másnak, csak magának.

ÁRON

Így mertek-é majd szólni, hogyha Mózes
Előttetek lesz – rátok tekint. -

NÉP

Mind így beszélünk.

ÁRON

Hát, isten neki.

NÉP

Köszönjük Áron! – Győzelem! – Jerünk.

(Mind el, kivéven Józsuét.)

JÓZSUÉ

Óh, törpe faj! Te nyegle, ősz hajaddal -
S a bölcseségben kontár – azt hiszed
Hivatva vagy már nemzetet vezetni,
Mert csontjaidból a velő kiszáradt,
És véle az erély. – Hát azt hiszed,
Mert minden rókával megalkuszol;
Nyájad hű öre vagy? – El, el veled!
Csak tégy önhitten, fontos arculattal,
De én ne lássam. – Részes nem leszek,
A bűnös alku lelkeket ne nyomja.
Az én napom Mózesrel kel fel újra,
Akkor majd számolunk – majd számolunk. -

MÓZES *(a két frigytablát hozva)*

Kezemben van hát végre a szövetség,
Jehova melyet népével kötött -
Saját ujjával e táblákra írva.
Kezemben e szent törvény, mely paizs
Gyanánt védendi mindég népemet,
Míg hozzá hittel s hűn ragaszkodik.
És Isten jóvoltából én vagyok
A megválasztott, akinek kezéből
Ez áldás a népnek fejére hull. -

JÓZSUÉ *(elébe lép)*

Mózes! Bár megtiltád, elédbe jöttem.

MÓZES

Erős okod lehet – mert nem szokád
Kicsinyleni parancsom. Mondd, mi baj.
Kigyúlt orcád bőszült harag jele,
S a könny szemedben bánatot mutat. -

JÓZSUÉ

Valóban nem tudom kettő közül
Melyik került felül a másikon.

(Örömjaj, trombitaszó a táborból.)

MÓZES

A győzteset te győzzed meg, fiam. -
Féltem, hogy népem érte veszteség,
De hálistennek a tábor felől
Örömhang jó üdvözlésül élém. -
Személyed érte hát csak bánталom.
Az ifjuság ingerlékeny nagyon,
Még szűz kedélye minden gáncsot érez;
Nézd el, fiam. Ha túrsz, új dísz reád.
S majd helyre ütjük, meglátod, ha élünk.

JÓZSUÉ

Ah, Mózes! Istent sérték meg – nem engem.

MÓZES

Ne tréfálg gyermek, most kivált, velem,
Midőn kezemben szent törvénye van.
Ki merné Ábrahámnak Istenét
Még sérteni. -

JÓZSUÉ

Ki? Egy eszeveszett nép,
Mely számüzé, s más Istent tett helyébe.

MÓZES

Lázban beszélsz.

JÓZSUÉ

Óh, ládd hát, ládd magad.

(A zsidók zenekísérettel, zászlókkal az arany tulkot díszmenetben hozzák. Előtte Áron főpapi díszben megy. Mária s más nők táncolva dobot vernek. Mózes egy ideig ámulva nézi, aztán eléjükbe lép.)

MÓZES

Megállj örült nép, hó! – Lépést se többet! -
(A díszmenet megáll, a zene elnémul.)
 Ki alkotá e bálványt? – Nos, ki volt
 Elég merész felkelni Isten ellen? -
 Siket vagy-é nép, hogy felelni nem tudsz? -
 Bár lenne szóm dörgő, mint a vihar,
 Mint Istené lesz, számon hogyha kéri
 Kegyét, melyet hiába rád pazarlott. -
 Minek neked törvény is – el vele -
 Vessz el magadban, bálványoddal egyben.

(A kőtáblákkal az aranytulokhoz sújt, mindkettő összetörik. A nép elsompolyog, csak Mózes, Áron, Józsué, Húr és Mária maradnak.)

ÁRON

Bocsáss meg Mózes, a nép kényszerített.

HÚR

Bocsáss meg, nem tudom, mi szédület,
 Gonosz szellem fogá el táborunkat.

MÁRIA

S ragadt – ragadt. Ki állhat annak ellen,
 Mi egy népben forr? – Én nem, azt tudom.
 Örült szavam a népnek szívverése.
 Ah, ah – oly szép az ilyen tünde mámor. -

MÓZES

Hogy elsompolygtak, mint a vert kutya.
Ki legmerészebb volt hátam megett,
Talán első, ki mossa most kezét. -
No, Áron! Mondd hát, mondd, érdemli-é
Ily nép, hogy érte Istent megtagadd? -

ÁRON

Nincsen más védelmem, mint csupán kegyelme.

MÓZES

Hej, Józsué! – E tenger nép között
Nem állt-e meg hiven, mondd, senki is?

JÓZSUÉ

Igen, de tíz közül csak egy, uram,
A Lévi nemzetsége. Óh, mi kár
E csepp nemes bort szétmosódva látni,
Egy rothadó posványban.

MÓZES

Rossz hasonlat.

Maroknyi szem van véka polyva közt,
Bálvány-göröngyben egy szemer arany;
Azt hordja szél, ezt a hab kapja el,
Kiválasztjuk belőle a becsest. – -
Köss kardot Józsué, és vedd magadhoz
A lévitákat, menj a táboron
Végig s ölj, pusztíts, mindent útagon,
Mi hűtelen volt, nőt és gyermeket.
Ne kérdezd, mennyi, azt nézd csak, minő.

(Józsué el, kisértetve Mária és Húr szintén.)

ÁRON

Gondold meg, Mózes, kérlek, mit teszesz.
Ha a jog melletted beszélne is,
Nagyon merev kard az – könnyen törik,
S biztosan vág hajlékonyabb acél. -
Hidd, mást javallna most is az eszély.

(Kürtszó.)

MÓZES

A bálványalkotást is az javallta.

ÁRON

Hát hogyha, Mózes! A halálra szánt
Nép nem hagyandja, mint buta barom,
Hogy mészárszékre hurcolják? Tudod,
Tíz áll egy ellen – s a kétségb'ésés! -

MÓZES

Hát a szégyen, s bűnének érzete,
Mely ellankasztja karja izmait,
Öldöklő angyalul nincs-é velem? -

(Jajgatás, zaj.)

ÁRON

Rettentő hangok!

MÓZES

Vágd csak, öld, ne félj! -

ÁRON

Csontomban dermed a velő!

MÓZES

Előre!
Ha néked fáj, jól dugd be a füled,
Ez áruló könnyen szövetkezik
Ellenségeddel. (Ismét jajszó.)

ÁRON

Mózes! Irgalom.

MÓZES

Fáj a kigyónak is, ha rátapodsz.
Kelevézzel szügyében a sakál is
Keservesen sír – s nem hiszesz neki.
Ne higgy, ne higgy! – Pusztítsad – hadd sziszegni.

(Káleb és Húr szaladva jönnek.)

KÁLEB

Parancsold vissza, kérlek, hüvelyébe
Már a boszúnak kardját!

MÓZES

Úgy? – Parancsold
A felvonult vést vissza, hogyha bírod,
Mig a mezőt elverte.

ÁRON

Óh, te bírod,
Csak egy szavadtól függ.

MÓZES

Majd visszatér
Magától is, hidd el, ha jóllakott.

HÚR

Elég volt, Mózes.

MÓZES

Már nem él-e pártos?

(Abiram, Dátán zsidókkal jönnek.)

ABIRAM

Irgalmazz nekünk.

DÁTÁN

Istenünkre kérünk.

MÓZES

Mért is nevezted! – Ah, fel, Józsué!
Talán lankadsz már? Istenünkre kérlek
Én is – szolgálatában el ne fáradj.

DÁTÁN

Hajthatlanabb vagy, mint maga az Úr! -

MÓZES

Hah, mellyik Úr! – Az-é, kit elhagyál,
Vagy az, kiért sajnálsz vért ontani? -

ABIRAM

Ne hidd, Mózes, hogy gyávaság vezet -
Meghalni ma, vagy holnap, egy nekem.
De hogyha Ábrahámnak Istene
Azért adott kezedbe, hogy hazát
Szerezz nekünk; mit mond, ha így fecsérled
Vérünket. És mi lesz belőled is,
Ha nép nélkül állsz néhányad magaddal? -

MÓZES

Lám mily hiú vagy – hogy még azt hiszed,
Uradnak az lehet feladata,
Egy gyáva, rossz népnek hazát szerezni! -
Ne hidd, ne hidd. – A nép csak dőre eszköz,
Egyes nagyok kezében, akik a
Világtörténetet vérével írják. -
Uradnak célja hont teremteni
Egész világra fénylő templomának,
A nép az eszköz, én a végrehajtó. (*Jajgatás.*)

ÁRON

Hogy mondhatsz ily hideg szót ily zenéhez. -

MÓZES

Nem hallok semmit. – El szemem elől! -

MÁRIA (*sebesen jő*)

Ah, Mózes, engem nem bocsájtanak
A torhoz, félre löknek, mint bolondot -
Mint hogyha már nem is érdemlenék
Egy karddöfést! – Óh, óh, minő gyalázat. -

MÓZES

Menj, menj, ne bosszants! -

MÁRIA

Hát testvéredet
Így bírod-é csak, mondd, feltartani
A tiszteletben? – Hisz mit más csinált,
Azt tettem én is. Sírtam és örültem
Mindég a néppel; s mégis most, midőn
Csendes sátrakra ádáz martalóc tör,
S békés lakóik vérező kebellet
De még ölelve egymást esnek össze;
Engem kirúgnak, mint hitvány kutyát. -
Rendén van-é ez Mózes? – Jaj nekem! -

MÓZES

Őrjöngsz, leány! -

MÁRIA

Őrjöngte néped is. -
Fogd, Mózes, e tört – kérlek, szúrj agyon
S Áront se kíméld, egy vér véled ő is. -
Ne hagyj bennünket közgyalázatul meg.
Kigúnyol, aki nem dob ránk követ. -

MÓZES

Menj, Káleb! Húr, te is menj másfelől,
Bocsássa le a kardot Józsué. -

KÁLEB

Köszönöm, Mózes.

HÚR

Lány, tiéd az érdem.

MÓZES

Köszönje Ábrahám nagy Istenének,
Ki megmaradt.

MÁRIA

Ki megmaradt – s minek? -
Ah, érted-é, Abiram? Én nem értem. – -
Lám, lám, mi boldog a boldogtalan,
Nem retteg a haláltól. – Míg a boldog
Boldogtalan, szünetlen rettegésben. -

HÚR

Légy áldva, Mózes! -

MÓZES

Mégis itt fecsegtek? -
(Húr és Káleb el.)
Ti, Áron s Mária, száműzve vagytok
A táborból, mindaddig, míg az ég
Meg nem sokallja büntetésteket,
S én azt nem mondom: jöjjetek, elég volt.
(Áron s Mária elmennek.)
Most el, mindnyájan! Hagyjatok magamra.
Szükségem van rá, hogy magam legyek.
A nép kegyelmet nyert, s törvénye itt
Hever porondban, összevissza-törve.
Isten nem írja újra – hadd szedem fel
Hát én, ki láttam – szent darabjait.
Hisz törvény nélkül a nép is minek. -

(Józsué többekkel jó, köztük Káleb és Húr is.)

JÓZSUÉ

Új baj megint! Lelketlenül, ijedve
Szaladnak vissza őreink, hogy a
Moabiták erős haddal közelgnek,
Ránkütni készen.

MÓZES

Hát aztán? – Ha jönnek,
Hát itt lesznek.

ABIRAM

Ah, azt tudjuk mi is.
De nem vendégeskedni jönek ám.
Prédára les vadon forgó szemök,
Vérét ohajtják bátor férfiaknak,
S rabszíjra fűznek nőt és gyermeket.

MÓZES

Ne engedjétek, büszke, hős fiak.

KÁLEB

Nem is engedjük, Mózes, csak vezess,
Ezért jövénk épp.

MÓZES

Már azt nem teszem.
Jehovával pörölni nem fogok.
Kevesli az elfolyt tisztátalan vért,
S ő küldi rátok e pogány hadat;
Hogy az végezze el, mit végzeni
Én gyöngé voltam.

ABIRAM

Sőt talán erősebb,
Mint célszerű volt. Gondtalan metélted
Le sarjainkat, s most gúnyolva mondod
A száraz törzsnek: nos, mért nem virulsz. -
Ki vetted a mankót az agg kezéből,
S mostan kacagva sarkalod szaladni.

MÓZES

S mi e hosszú beszédből a tanúság?
Tán míg bevégzed, ég már táborunk.

ABIRAM

Az a tanúság, hogyha ifjainkat
Le nem mészárlod, védjük mink magunkat.
De most segíts, ha a bajt ránk hozád.

MÓZES

Én Isten nem vagyok, történeteket
Nem történetké tenni nem tudok,
S felelni értök nem neked fogok. -
De azt nyugodt lélekkel mondhatom,
Hogy mindazt, aki általam veszett el,
Ha eddig él vala, ellen vasával
Isten most rontja el.

KÁLEB

Jőj hát, s vezess.

NÉP

Vezess – vezess.

MÓZES

Mondtam már, nem teszem.
Próbáljátok meg önerőtöket.
Áldás nélkül lássuk, mit bír meg a kar.
Hisz azt mondjátok, én is egy vagyok
Csak a tömegben, mint akárki más;
S egy nélkül bármi is megeshetik.

(Kürtszó.)

NÉP

Nyakunkon az ellenség.

MÓZES

Fel tehát! -

KÁLEB

Ki fog vezetni?

ABIRAM

Nincs-e férfi köztünk?

NÉP

Vezért, vezért! -

ABIRAM

Isten nem küld az égből.

JÓZSUÉ

Nincs senki nálam jobb? No, szent nevében
Hát majd vezetlek én! -

NÉP

Utána csak! -

(Mind el, Mózes-, Káleb-, Abiram- és Dátánon kívül.)

MÓZES

Káleb! Hágj ott a dombtetőre – nézz
Népünk után. Mondd, mit láatsz? – Óh, fog-é
Isten kegyelme harcra szállni véle,
Vagy elhatározá érdemlett bukását? -

KÁLEB

Már összecsaptak. – Mintha két vihar
Vonul fel egymás ellen s összezőrdül,
A völgyet éj takarja, összevissza
Cikázik a villám, s a zúr között
Nem látja a szem, melyik lett erősebb,
Csak bömbölésük olvad együvé,
És a letarlott pusztaság mutatja,
Amint karöltve szórják a halált.

MÓZES

Nyiss jól szemet, Káleb. Kettészakadt
A porfátyol, mit láatsz? -

KÁLEB

Ah, Józsuét. – -
Mint bőszült tigris törtet ő előre,
Utána széles véryom lesz szabad.
Már a vezér előtt áll. Összecsapnak.
Kardjok szikrát vet, s nem látszik maga.

MÓZES

Vágd, vágd, fiam!

KÁLEB

Ím, a hegyek felől
Mint áradat, új nép rohan elő.
Körülveszik. – Zászlónk inog – inog.
Népünk hátrálni kezd – a rend bomol. -
Mindjárt végünk van!

DÁTÁN

Óh, Mózes, segíts!

MÓZES *(karjait felemeli s a harc felé terjeszti.)*

Jehova! Sergeinknek Istene
Harcolj velünk – ne hagyd elveszni néped.

KÁLEB

Meghallgatott az ég. – Csodálatos! -
Falként megálltak a bomló sorok.
Zászlónk megint leng – hátrál ellenünk.

DÁTÁN

Áldott légy, Mózes. Nagy jelet cselekvél
Megint közöttünk.

ABIRAM

Mit? – Hogy jól kileste
A kellő percet? – Óh, te vén gyerek!
Hiszékenységed csak mosolyra kész.

DÁTÁN

Ne káromolj, Abiram.

ABIRAM

És te ne
Rajongj! – Mit is kínlódik oly soká? -
Eressze csak le bátran a kezét,
Csatáraink a többit majd bevégezik.

MÓZES *(kezét lebocsátva)*

Végezzék hát be – lássuk, dőre ember.

KÁLEB

Óh, jaj nekem! – A felvillant siker
Új sarkantyú volt csak Moab dühének.
Futó villáma sűrűbb éjt hagyott. -
Hátban került egy elrejtett csapat,
S már táborunknak mássza sáncait.
Sivít a gyermek – hölgyeink üvöltnek.
Tüzes barázda nyargal versenyezve
Az ellenséggel, végig táborunkon.

DÁTÁN

Mózes, csak egyszer még bocsáss nekünk meg,
S ne hagyd elveszni néped egy bolondért.

MÓZES *(karjait újra kiterjesztve)*

Igen, te nagy vagy, Ábrahám ura!
Kicsínyességünk korlátot nem írand
Neked, melyért nagy tervedet elejtsd.

KÁLEB

Jól mondod, Mózes! – Megdöbbenve állok,
Szövetségest küldött nekünk az ég.
A szél megfordult, és körülszaladja
Kigyónyelvekkel a láng üldözőink.
Bög a gyilkos had – futna szívesen -
De nincs menekvés – ottan ég egészen. -
Hadunk bizalmat nyer – győzelmi ének
Emelkedik itt-ott – csak helyyel áll még
Az ellenség.

MÓZES

Hála neked, Uram!
Te, aki adtál gyöngé karjaimba
Oly áldásdús erőt, véd meg tovább is
Én népemet. Mert szolgád izmai
Csak emberizmok. – Nem birom tovább.
(Kezeit lebocsátja.)

KÁLEB

Mi az, mi az! – Sárkányfaj-é Moáb,
Hogy egyenként leüssük bár fejét,
Más tíz nőjön ki mindenik helyett?

ABIRAM

Fáradt vagy, Mózes? Jőj, Dátán, siess -
Miért nem támogatjuk karjait?
Pihenj ránk, Mózes. Így. Te csak emeld
Az égbe lelked – tested a mi gondunk. -

(Mózes karjait gyámolítják.)

MÓZES

Győzelmed kettes, sergek Istene -
Erődnek az ellenség meghajol.
Hatalmas szellemed meg a hitetlent
Dicsőségében hinni kényszeríti.

(Győzelmi zaj.)

KÁLEB

Győztünk, győztünk! Moáb vadon szalad.
Csak vágni kell, s nem restek harcosink.
A lámpa végső lobbanása volt,
Mi az imént megdöbbenett vala.

(Józsué jó Húrral s harcosokkal. Hadifoglyokat vezetnek, köztök Amrát is, és zsákmányt hoznak.)

MÓZES

Hozott az ég – keblemre, jó fiam!

JÓZSUÉ

Gazdag zsákmánnyal tértünk vissza, Mózes.

DÁTÁN

Barátim! Itt nagy jel történt azóta.
Köszönjétek Mózesnek a győzelmet. -

MÓZES

Jehováé csupán minden dicsőség,
Ki megbocsájtá népe bűneit. -
S most fel, barátim – jöjtek utánam. -
Kinek csak egy batkát érője van,
Mi élelmén s ruházatán felül van,
Az e zsákmányhoz fogja toldani.
S állítunk sátort rajta Jehovának,
Fényest, méltóat győzelmes nevéhez.

(Mind el, kivéven Józsuét és Amrát.)

JÓZSUÉ

Nos, szép húgom, még mindég oly komor vagy?

AMRA

S miért mosolygjak – tán reád, pimasz? -

JÓZSUÉ

És nem inkább rám-e, mint azon esetlen
Harcosra, akitől kinyertelek.

AMRA

Verjen meg érte népem Istene.

JÓZSUÉ

Ah, ah, erősb enyém, majd az megóv.

AMRA

Úgy nincs előtte törvény és igazság.

JÓZSUÉ

Mindig csak duzzogsz. Mondsza, illik-é
Galamb szemeknek ily vadul forogni?
Lágy ajkaidnak jobban illik-é
Így biggyeszkedni, mint csókolni szépen? -
Bizony kár, hogy megvonta tőled Isten
Mindaztat tudni, ami csak valódi
Kecse a nőnek.

AMRA

Óh, ne hidd – ne hidd!
Tudom én mindazt, hogyha van kinek.

JÓZSUÉ

Hát nincs-e most is? Hisz láttad magad,
Hogy kardom élesebb, gyorsabb kezem,
Mint hőödéd volt. Szívem is talán
Felér övével. Kísértsd csak meg, Amra.

AMRA

Veszejtsen el az ég, ha megkísértem.

JÓZSUÉ

Térj észhez, Amra. Ládd, urad vagyok,
S mégsem szolgálóul bánok véled.

AMRA

Bánj úgy velem hát. Inkább hordozom
Vízcsöbrödöt, mint hallom mézszavad. -

JÓZSUÉ

Megbánhatod még s késő lesz talán,
Hogy ily hideg valál. Óh, Amra, kérlek.

AMRA

Ne kérj – parancsolj.

JÓZSUÉ

Nem parancsolok.
Majd jobbra fordulsz, bízom Istenemben.

AMRA

Roszzabbra válsz te – bízom Istenemben.

JÓZSUÉ

Ne zsörtölj folyvást, Amra! – Jőj, kövess. (El.)

NEGYEDIK FELVONÁS

(Éj. Mózes sátorának belseje a zsidók táborában Kánaán határán. – Józsué, Amra.)

JÓZSUÉ

Hát ennyi oktatásra, kedves Amra,
Még sem tanulsz meg egy kissé szeretni?
Nem lázad-é fel ajkad ellened,
Hogy a hő csókot tőle elvonod?
S az engedelmességet szép szemed
Nem mondja-é fel, napsugár helyett
Ha villámot kell mindég szórnia? -

AMRA

Nem a tanítvány – mestere ügyetlen.

JÓZSUÉ

Légy hát te mester, s mondd meg, mit tegyek,
Hogy leljem kedvedet.

AMRA

Hagyj már aludnom.

JÓZSUÉ

Itt van. – Megint a régi.

AMRA

S hát te új vagy?
Százszor hallám már azt a jónapot,
S mindég más-más adjistent mondjak-é rá?

JÓZSUÉ

Jó, jó, csak gúnyolj. – Bár, megérdemelném,
Hogy végre nékem is kedvem keresd,
Ki vágyaid szempilládról lesem. -

AMRA

S mit kívánhatsz még tőlem voltaképp? -
 Mondod, hogy üdvöd – a szemembe nézni.
 Hogy boldogságod – hangom hallani.
 S nem nézesz-é, nem hallasz-é egész nap?

JÓZSUÉ

Látlak haragban – hallak zsörtölődni. -
 Valóban nagylelkű ajándok annak,
 Ki érted, mint én – mindenekre kész.

AMRA

Mire, mire – tán kedvesem levágni? -
 S harcolni népem ősi istenével?

JÓZSUÉ

Enyém erősb volt, azt felejtjük el.

AMRA

Azt nem feledjük. – Próbát küldö csak rám;
 Térj hozzá Józsué – s a vért felejttem.

JÓZSUÉ

Csitt, csitt – ne többet, meg ne hallja Mózes.

AMRA

Csitt, csitt – ne többet, meg ne hallja Amra. *(El.)*

MÓZES *(belépve)*

Hej, Józsué. -

JÓZSUÉ

Parancsolj.

MÓZES

Mondd, hogyan
 Van az idő? -

JÓZSUÉ

A pusztát és eget
Mostan választja ketté szürke sík,
A reg hűvös szellője ébredez,
S a tábortűz a csillaggal kialszik. -
Viradni fog.

MÓZES

Óh, bár viradna már!
Milyen hosszú az éj, mely a cselekvés
Napját előzi! – Végre itt vagyok,
Az ígért földnek szent határain.
Még egy merész lépés – s a célt elértem. -
Mi álom hímézé, erőmet edzte,
Mi homlokomra zöldbabért ígért -
Megtettesül. – Egy új hont alkoték,
Örök oltárt állíték Istenemnek,
S minő gyarló, mi hitvány eszközökkel! -
Maroknyi, aljas, csőcselék csoporttal.
Ha egykor az utókor dalnoka,
Elzengi majd e megrázót, nagyot;
Elámul a nép pusztá hallatán is,
S fényt és gyönyört merítend még magának
Abból, mi már költészet csak neki;
S én élve láttam – én végigcselekvém. -
De kémeim mit késnek oly soká?
Nem hallál-é felőlük Józsué? -

JÓZSUÉ

Még semmit eddig.

MÓZES

Áronnal szeretnék
Beszélni, de még ő alszik, tudom.
S a reggel messze. – Fogjad, Józsué,
A hárfát, verj egy szép dalt rajta nékem;
Hadd kísértem meg hangjánál pihenni.

JÓZSUÉ *(hárfakisérettel)*

Hajnal ébred, rózsafelhők
Közt pacsirta énekel. – -
Pilleszárnyú álmaid közt

Látsz-e óh, én kedvesem.
Kel majd az aranyhajú nap,
Lánykám is felkel vele. – -
Az mindenre életet hoz,
Ez nekem – csókot hoz-e? -

MÓZES

Ne ilyen édes dalt zengj, Józsué.
Gyöngéd virág a pusztaság közé,
Szerelmi kék a táborhoz nem illik.

JÓZSUÉ

Mást kezdek hát el.

MÓZES

Várj csak. – Mondd, ki volt
A hölgy, kivel csak az imént enyelgtél? -

JÓZSUÉ

Ah, Amra! – Harci zsákmányul nyerém.

MÓZES

Vigyázz! – Te véred kockáztattad érte,
S ő néhány szemsugárral tett fogollyá. -
Szereted őt, valld meg. – Nos, nem felelsz? -
Sokat megtennél érte, ügyebár?

JÓZSUÉ

Azt nem tudom.

MÓZES

De mégis.

JÓZSUÉ

Meglehet.

MÓZES

Fiam, fiam – a nő bűvös virág.
Illatja édes – ámde illatával
Méreg lopózik szűnkbe – mely megöl.

JÓZSUÉ

Danoljak-é tovább?

MÓZES

Ki volna bárgyú,
Ellenséget vezetni sátorába? -
Hát még szívébe? – Hidd nekem fiam:
Nem az erőszak rontja a vitézt,
A jót, de a szeretet. -

JÓZSUÉ

Óh! Mi szörnyű
Néppé leszünk hát, Mózes, hogyha köztünk
Szeretni senkinek nem lesz szabad. -

MÓZES

Ki jobbat nem tud, Józsué – szeressen.
De ládd, népünk küzdelme hosszú lesz,
S az emberélet oly szörnyű rövid. -
Ha én kidűlök, és Áron kidűl -
Egymásután mind, kik mostan vezérek,
Te léssz hivatva nyomdokunkba lépni,
Érzem – tudom. – S egy nő – egy dőre báb -
Egy hulló csillag állja-é utad? – -
Kít a végzetnek érintett keze,
Annak szeretni nem szabad, fiam.
A csillag is hideg, mely a hajóst
Vezérli. – Nos, danolj – kapj húrjaidba.

JÓZSUÉ *(hárfakisérettel)*

Hol leljek, sergek Istene
Dicsedre méltó éneket? – -
Kinek mennydörgés szózatod,
S táborot ver egy lehelleted!
Halálhörgés kéjérezete,
Piros vér, mely szívből fakad
Győzelmes zászlónál – lehet
Neked csak méltó áldozat. – -

MÓZES

Elég, elég – nem bírok megnyugodni. -
 Óh, messze még a győzedelmi ének! -
 Mi tán nem is halljuk meg azt soha,
 Csak a halálhörgést, a harci zajt. – -
 Mindegy, meghallják gyermekink helyettünk. -
 De mi szokatlan zaj keletkezik,
 Mely véges-végig futja táborunkat,
 Mint tompa mennydörgés a felleget? -
 Ilyenkor a nép máskor még pihen,
 Tekintsd meg, Józsué. – Ah, már maradhatsz.
(Áron, Káleb és Húr jönnek.)
 Itt kémeim! – Káleb, mi jót hozasz?
 Nos, Húr mi újság? – Áron, már te is
 Fel vagy, mi üzte úgy el álmodat?

ÁRON

A gond, a gond. – Mózes! Rosszul vagyunk. -

MÓZES

Kietlen pusztá lett-é Kánahán,
 És benne a nép nem bír majd megélni?

KÁLEB

Sőt inkább – mézzel, tejjel foly vize,
 Szőlőgerezdje óriási nagy,
 S ágat tör a dús termésű olaj.

MÓZES

No hát – no hát! – Sárkányok őrzik-é?

HÚR

Az sem. De népe órjas termetű,
 Ádáz szemében bátorság lakik,
 Karizma vas, vadlóé gyorsasága.

MÓZES

Asszonynépet megverni nem öröm.

HÚR

De ily népet meg nem lehet legyőzni.
Törpék hozzájuk képest jobbaink. -
Fegyverzetök nyilunk nem járja át,
Melynek húrját csak lágy karunk feszíté.
Kopjájok árbo, a mienk fűszál.
Mind elveszünk, ha ellenök vezetsz.

MÓZES

S felejtéd-é a sergek Istenét,
Ki mellettünk van. – Ah, de bárhogyan
Legyen, titkolni kell a nagy tömegtől. -
Egy ellopózott szócska ajkatokról,
Egy bús sóhajtás, rejtélyes mosoly,
Szemhúnyorítás áruló lehet. -
S a vész, amelyet még a jövő takar,
Órjás arányokat veszen magára,
Előre elzsibbasztva a kezét,
Mely a bajoknak hogyha közepette
Leli magát, azokból új erélyt nyer.

ÁRON

Késő már, Mózes! – Minden tudva van.
Azért zajong, azért csoportosul,
S felkelni készen a nép itt terem. -

MÓZES

Jöjön. – Szavamra a tenger figyelt;
Meglátom, Isten népe hogy vadabb-é. *(Leül.)*

(Egy csapat zsidó a bejáráshoz tolakodik.)

NÉP

Tovább nem tűrjük. – Mért is túrtuk eddig. -
A földre véle. – Meg kell őt kövezni. -
Menj hát előre. – Én csak nem megyek. -
Ne toljatok, az elsőség nem illet. -

ABIRAM *(belépve, utána Dátán és nép.)*

Megyek hát én. – Mózes! – Köszöntelek. -

MÓZES

Mi kell? -

ABIRAM

Mi kell? – S ha nem kell semmi is,
Abiram Mózeshez nem is jöhet? *(Le akar ülni.)*

MÓZES

Ki lesz elég merész, leülni a
Nemzet bírójának színe előtt? -
Fel! Hogyha mondom. -

ABIRAM

Már csak azt hívém
Hogy mink is ülhetünk, ahol te ülsz.
Tudtomra nincsen szolgáló s úr közöttünk.

NÉP

Ő a bíró. – Abiram, tedd parancsát.

ABIRAM

Nem lesz közöttünk emiatt harag.

(Ezalatt Jethro, Cippora és Gerzón bejönnek s a háttérben tartózkodva közelednek.)

JETHRO

Csak erre, lányom – látod ottan ül.

CIPPORA

Ah, mint dobog szivem – vezess atyám!
Mit mond, ha meglát. – Vajh fog-e örülni?

MÓZES

Rég várom már, mért jöttök voltaképp.

CIPPORA

Ah, erre nézett – jól tudom, megismert -
S elfordult! – Óh, atyám. -

JETHRO

Váraj csak sorodra.

ABIRAM

Azt jöttünk, Mózes, tőled kérdeni,
Hogy mit szándékszol tenni, most, midőn
Hallottad kémeinket?

MÓZES

Azt, mit az Úr

Rendelni fog.

ABIRAM

Jó válasz gyermekeknek.
De elmúlt a kor, dölyfös egyesek,
Hogy a népet barom gyanánt vezessék.
Mi itt egyenkint mind gondolkozunk;
Akarjuk tudni, vérünk hogy miért foly,
Verejtékes kincsünk hová leszen:
Más eszközévé lenni nem fogunk,

DÁTÁN

Te vélünk semmi tervet nem közölsz.
Tanácsunkat gunyolva csak lenézed,
S amit kifőzesz, azt vakon kívánod,
Hogy mink kövessük.

MÓZES

Ily nehéz időben,
Nincsen helye a meddő szóvitának.

CIPPORA

Soká fogok-e még soromra várni
Óh, jó atyám? – Rég elmúlt már sorom!
Egy kurta csókkal sem jött még elém! -
Próbáltál volna engemet lekötöni
Helyére. -

JETHRO

Dőre nő! Ez végzete
A próféták nevének.

CIPPORA

S mért lön az?
Nem kértem-é, hogy csak pásztor maradjon?

ABIRAM

Midőn Egyiptom földéről kihoztál,
Szabadsággal biztattál; és mi mind,
E csábos szóért hagytuk el csupán
A nyugalmas jólétet, melyben éltünk,
A húsos bögrét, házat, földeket.
Cserébe vettük a vad rengetegnek
Ezer inségét, s a remélt szabadság
Helyett új rabság toldja sérveink.

NÉP

Igaz biz az.

MÓZES

Óh, óh! Hitvány tömeg.
S boldogságodhoz nem hiányza más,
Mint a szabadság, e fényes, hiú szó? -

DÁTÁN

S mi más hiányzott volna? Megfizettük,
Mit ránk vetettek, hú alattvalókul,
Védelmet lelt a hú s alázatos,
Csak a házsártos zúgolódott ott is.

MÓZES

Derék, derék! Hogy lenne hát szabad
Ily nép, melynek még hátán ott vagyon
A kék pecsét, véres csík, s elfeledte
Már a korbácsot, a rugást, pofont. -
Miért is lenne ilyen nép szabad,
Mely napról napra süllyed szégyenében;
Mely mint a ringyó, amiért pirult
Még tegnap, már ma mint természetest

Tekinti, és csókolja szívesen,
Amit még tegnap rettegett, utált;
Mely mostan is hiányt érez talán,
Hogy hátánál nem áll őrt a poroszló
Hosszú botjával, mint midőn sarat gyúrt.

DÁTÁN

Itt meg te állsz félistenül felettünk.
Zaklatsz, gyilkoltatsz, nem tudjuk miért.
Minden sebünk egy vádoló torok,
Sáfárkodásodról mely számadást kér.

MÓZES

Én mentetetni nem fogom magam,
Lealjasodnám védelemre szállva.

ABIRAM

Ah, oly magasan állsz-e már felettünk
Hogy szónk is elhal, míg hozzád felér.
Ki tett fölünkbe, Mózes? Mondd, ki vagy? -
Jól ismerélek, mint lelencfiút,
S mint száműzöttet, gyilkosság miatt.

MÓZES

A számolás nyilván áll tetteimben,
A frigszekerénynek fényes sátora
Közöttünk áll, szemkábító diszében.
És nem-e tanyázunk Kánahán határain? -

ABIRAM

Ép e ponthoz kívántam jőni én is.
Beláttad-é, hogy amit szenvedénk,
Áldoztunk eddig, mind haszontalan, -
Mert ott nem győzhetünk.

NÉP

Igaz, igaz. -

ABIRAM

Vezess hát vissza – s mindent elfelejtünk.
A nép nagylelkű.

NÉP

Úgy van, úgy, vezess.

MÓZES

Ah, ah, nagylelkű nép!

NÉP

Mi nem csatázunk

Többé haszontalan.

MÓZES

Derék, derék! -

Választott népe Ábrahám urának. -

ABIRAM

Dologra csak. – Hiú, nagyhangu szóval
Már jóllakánk. Kurtán, mi válaszod?

NÉP

Mi válaszod?

MÓZES

Hát e vén térdeket

Ha meggörbíteném előtted, óh, nép!

És szószólója lennék Istenednek – - -

NÉP

Hiába lenne.

MÓZES

Kérlek! -

NÉP

Mindhiába.

MÓZES

Meggondolád-e jól?

NÉP

Meggondolók.

MÓZES

Nekem kell engednem, ha már nem engedsz.
De kérve kérek, nézd el, nép, nekem,
Ha meglep, elkábít ily nagy dolog.
A vén kebelnek úgy megrögzenek
Ábrándjai, hogy fáj, midőn kilökjük;
Hisz a fény is fáj éjt szokott szemünknek.
Engedjete tehát időt nekem .
Egyenként elbucszúzni holtjaimtól. -
Reggelre készen várlak.

NÉP

Jó. Mi is
Tudunk becsületet. – Jerünk, barátim.
Viszontlátásig reggel.

(Abiram, Dátán, a nép el.)

MÓZES

Nem hiszem! -
Nehéz egy óra volt. – Én kedvesem!
Atyám, fiam!

CIPPORA

Óh, Mózes! Már remegtem,
Hogy tán nem is akarsz ismerni többé. -
Mind azt panaszolják, hogy oly hideg vagy.

MÓZES

Csak a vezér, nem az ember, galambom. -
Ah, mily kevés kell, hogy boldog legyen
Szivünk. Im üdvömet körülfogom. -

CIPPORA

Ki hitte volna még csak az imént,
Hogy ily jól tudsz ölelni. -

MÓZES

Kedvesem!

Ah, látod, a sors ily szörnyű szeszélyes;
Minden kéjt és kínt összegyűjt külön,
S felváltva önti elkábult fejünkre.

CIPPORA

No, csakhogy visszatérünk! -

MÓZES

Nő! Bocsáss! -

Jó, hogy felköltél dőre mámoromból,
Hej, Józsué!

JÓZSUÉ

Parancsolj!

MÓZES

Hogyha reggel

A felkelő nap, Istennek szeme
Pártost találna népe táborában,
Elvesztne táborostól. – Érted-é? -
Abiram, Dátán, s cinkos társaik
Holt emberek. – Rosszabbak a halottnál.
Mert sírjokat utód nem látja meg,
Nevök többé nem jó élő ajakra. -
El fogja nyelni a föld mindenestől. -
S ha a tömeg, mely nyugözött vadállat
Gyanánt lázadni alkalmat keres,
De gyáva hitványsága érzetében
A szemtelennek hátához kíván
Vonulni, majd vezéreket keres:
Üres helyök döbbentse vissza őt. -
Menj Józsué – a léviták barátink. -
(*Józsué el.*)
No, Cipporám, most már enyelghetünk
Megint. – De mondd, mért sápadsz, mit remegsz? -

CIPPORA

Ah, Mózes! Félek tőled.

MÓZES

Kis bohó. -

JETHRO

Te túl kemény is vagy, fiam.

MÓZES

Hogyan?

JETHRO

Jó szóval többre menni, mint erővel.
Miért nem kérded, hallgatod meg őket? -
Hidd meg, nem bánják azt az emberek,
Ha nem követjük is tanácsukat,
Csak elmondhassák, ami szívökön van.

MÓZES

De hogyha érzem, mindnyájok között
Én értem legjobban, hogy mit tegyek. -
Óh, Jethro! Jól tudod, sosem kerestem
A népvezér helyét, felsőbb határozat
Rendelt oda. S most már, mondd, hagyjak-é
Minden fondorkodót, s hiú pimaszt,
Tervembe nyúlni? – Aki népeket
Vezet, felbőszült szellemek felett
Uralkodik. Ha elszunnyad, vagy enged,
Széttépik őket, vagy menten elragadják.

JETHRO

Igen, igen, de száz kicsiny hiúság
Ha nem kiméled, szinte gátadul lész.
Ott állatád a népet, míg te ültél
Hány agg szívében gyűlt ezért harag.
Aztán nem is ez volt az ősz szokás.

MÓZES

Óh, jaj, ne hozz fel nékem ősz szokást,
Ne régi törvényt. Minden léptem új.
Nem a múltnak fejlesztem én virágát,
De újat kell a semmiből teremtnem.
S nem korlátozhat törvény vagy szokás. -

JETHRO

Elismerem. De ládd ez elkülönzés,
Minden léptedre oly színt kölcsönöz,
Hogy az egész ügy és személyed – egy,
Melyhez senkit mást érdek nem csatol.

MÓZES

Bár lenne másképp. – Óh, bár lenne másképp! -
De hogyha én lelépek, elvesz az ügy.
Ki gondol azzal? – Hisz hallád magad. -

JETHRO

Ha így van, hasztalan erőlködöl.
A nép nélkül népet nem boldogítasz;
Megtettél mindent, nem nyom szemrehányás,
Hagyj fel mindennel – jöjj hozzánk pihenni.

CIPPORA

Ugyé, ugyé? Én már rég sejtem ezt.
Hívd vissza Józsuét, és jőj velünk.

MÓZES

Ah, Cippora!

CIPPORA

Ne kétkedjél soká. -

JETHRO

Itélj magad. E nép érdemli-é
Szabaddá lenni?

MÓZES

Jaj, hogy nem.

JETHRO

No, ládd!

CIPPORA

S érdemlem-é én, hogy hervadjak érted?

MÓZES

Kegyetlenek! Galambul jöttetek,
Hogy mint sasok tépjétek keblemet! -
Kimondjam-é magamra, hogy bolond
Ábráuddal lettem vénné? – Újra kezdjek,
Megtört kebellem, egy új életet?
Óh, – óh, – (*Gondolkodik.*)

MÁRIA (*merengve lassan jő*)

Mi kedves szőke nő ez itt? -
Hát e piros fiúcska? – Hogy mosolyg. -
Mosolyg csak gyermek! – Egykor majd szeretsz -
Lelsz szép menyasszonyt – mások elrabolják. -
Majd sírhatsz akkor.

CIPPORA

Óh, Mózes! Ki-e
Roncsolt alak?

MÓZES

Prófétaasszony.

MÁRIA

Az.
Mit Isten megszállt, mint meg szokta szállni
A keblet, melyből kín s próbáltatás
Kiúze minden földi szenvedélyt. -
De mondd, ki vagy te, gyermekarcu nő?
Hol voltál elrejtőzve a világtól,
Hogy ennyit éltél már s nem ismered
A szenvedés szentelt vonásait? – -
Nem úzték-é férjed hatalmasok
A háztűzétől messze pusztaságba?
Nem hajtották-e testvéred rabul,
Kifosztva házad szent emlékeit?
Ah, úgy boldog vagy. És mégis remegj! -
Mert kétszeres lesz a kín, mely reád les.

CIPPORA

Megdermed e beszédre csontvelőm.

JETHRO

Utat neki! – Mi ábrándos jelenség.

(Mária átmegy a színpadon s el.)

MÓZES

E percben Isten küldé őt előmbé! – -
Nézzétek csak! Nézzétek! -

JETHRO

Mit fiam?

(A sátor egyik szögletében ködoszlop emelkedik.)

MÓZES

Nem-é látjátok e ködoszlopot!

ÁRON

Nem látunk semmit.

MÓZES

Óh, vakok, vakok!

JEHOVA SZAVA

Mózes! Figyelj. -

MÓZES

De most csak hallotok? -
Uram! Parancsolj. – *(Leborul.)*

JETHRO

Mózes, képzelődöl.

JEHOVA SZAVA

Látom, hogy e nép rám nem érdemes,
Kiiirtom egyig a földnek színéről. -
Ki Ábrahámot nemzetté növeltem,
S termékennyé lett Sára egy szavamra,

Ki szélüzött magból erdőt keleszték;
Növelhetek népet belőled is. -
Erőset, újat, könnyebben bizonnal,
Mint elfajult szivéből Izraelnek
A bűnt kiirtsam. -

MÓZES

Óh, ne tedd Uram! -
E népben élni, halni megtanultam.
Igaz, gonosz. Sújtsd őt, sújtsd és ne kíméld.
Küldj rá csapást csapásra, véle együtt
Eltűröm én is. – Óh, csak élni hagyd. -

JEHOVA SZAVA

Megútálám végképp e gyáva fajt.

MÓZES

Ha áldozat kell, végy el engemet
Vérdíjzul népemért inkább, Uram! -

JEHOVA SZAVA

Beléje ette már a szolgaság
S álművelődés mérge úgy magát
Népembe, hogy korcsot fog szülni is
A korcs szülő.

MÓZES

E pusztá megtanítja
Szabad emberhez illőbb felfogásra. -
Igaz, a nemzedék, mely mostan él,
Nem érdemes, hogy kíméld. Ám veszítsd el.
Itt a határról holnap visszatérek,
S mindaddig járom a pusztát vele,
Mig az utolsó embert eltemettem
Egyiptomnak csodáit, aki látta,
S mérget szivott jólétéből magába.

JEHOVA SZAVA

Legyen, Mózes, mint monád. Ámde tudd,
Meghalsz népeddel a pusztán te is.
Csak Józsué megyen be Kánahánba
Azok közül, kik most lélegzenek.

(A ködoszlop eltűnik.)

MÓZES

Hála legyen ezért is, Istenem!
Óh, nép! Ha tudnád, hogy neked kegyelmet
Szívvéremen vevék. – Áron, siess,
Írd össze a népet mind egytül-egyig;
S ha megvirradt, fuvasd a kürtöket,
Indúlunk.

ÁRON

Meglesz, amint rendeled.

(El.)

JÓZSUÉ *(jő)*

Uram!

MÓZES

Nos, teljesült-e a parancs? -

JÓZSUÉ

A lázadókat a föld elnyelé. -

MÓZES

Jethro, atyám! S te, kedves Cippora!
Láttátok, hogy mi történik körülöm.
Tudjátok, Isten végzetes kezében
Eszközzé lettem. – Élő és halott. -
Elő neki – halott saját magamnak;
E pusztában temetkezésre ítélt. -
Mit zárjalak siromba téged is? -
E csók is, melyet ajkidról veszek,
Talán lopás – de mindegy, az utolsó. – -
Én szültem egy egész kort; és ezen kor

Tán szégyenelné, ember hogy szülé.
Én indítám el, mit, hahogy bevégek,
Félisten lennék. – Látod-é, ezért
Kell nékem vesznem. Ám legyen – legyen,
Isten megáldjon! – Őrizd meg fiam.

CIPPORA

Óh, Mózes!

MÓZES

Csitt, csitt, ily gyöngéd beszéd
Mint éles nyíl szalad a vért közé,
Melyet hiába dönget sorscsapás. -

JETHRO

Jőj lányom! – Mózes, istenem megáldjon!

MÓZES

Fiam! Nőm! -

CIPPORA

Jaj nekem. -

JETHRO

Jőj, jőj, siessünk. -
(*El Cipporával és Gerzónnal; kürtszó.*)

MÓZES

Hah! Már a nap kél! Hogy fut az idő. – (*El.*)

JÓZSUÉ

Hej, Amra!

AMRA (*jő*)

Nos?

JÓZSUÉ (*mindég elfordulva*)

Szabad vagy – menj leányom.

AMRA

Szabad, szabad! – Hisz azt ugyis tudom,
Sosem tartottál láncon, mint ebet

JÓZSUÉ

Nem úgy, de visszatérhetsz véreidhez.

AMRA

Csak tréfálsz, Józsué

JÓZSUÉ

Nem én, leány.

AMRA

S mit tennék én már otthon véreimnél?
Elszoktam tőlük.

JÓZSUÉ

Újra megszokod.

AMRA

Megyek, megyek – s hát a sok karperec,
Fülönfüggőt, a tarka piperét
Mit rám aggattál, számon sem veszed? -

JÓZSUÉ

Mind tartsd meg, Amra – menj csak Istenemmel.

AMRA

Mért fordulsz hát el tőlem? Nézz szemembe.
No, nézz még jobban. – Mostan már beszélj,
Hogy mégis menjek-é.

JÓZSUÉ

Menj, Amra, menj,
Ha gyöngé lennék is, s könyörgenék,
Hogy csak maradj. -

AMRA

Ah, lelkem, Józsué!
Ne hidd, ha hetvenkedném is, ne hidd,
Hogy tőled válni kívánnék.

JÓZSUÉ

Hiába! -
Kint felpakolva vár már a teve.
Amrám! Az Isten véled! – Elkísérlek. *(Vezeti.)*

AMRA

Elűzesz hát, megúntál, Józsué!
Csalárd – gonosz – kegyetlen – csábító! -
Verjen meg érte népem Istene! -
Vidd, vidd ez ékeket! – Átok rád! -
Ne hidd, hogy Amrát vélők megfizetted. *-(El.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS

*(A zsidók táborában, az Abarim hegye alatt, a Jordánnál.
Középen a frigszekrény sátora nyitva áll. A hegy egyik meredek
szikláján a háttérben terebélyes fa látszik. Mózes, Áron, Mária,
Józsué a sátor előtt. Hátrább félkörben az előljárók. Mögöttük nép.)*

MÓZES

Hát itten állunk, Áron, újlag,
Hol negyven év előtt – a szent küszöbnél.
Előttünk egy lépésre Kánahán.

ÁRON

Csakhogy még akkor kebleink feszültek
A tetterőtől – most pihenni vágnak.

MÓZES

Igaz, igaz. – No, nem vágnak soká. -
Felolvasád-e a népösszeírást? -

ÁRON

Felolvasám, és senki nem felelt rá. -
Mind némán fekszik a nép sírfenéken,
Mely akkor élt. Csak én, te, Mária,
És Józsué maradtunk meg tanúkul
A volt világból – melyet eltemettünk. -

MÓZES

Ah, Józsué! ne számítsd, ő bemegy
Az ígért földre. Szemből szembe látja
A sok csodát, mivel Jehova ott
Népére vár. Ah, ő nincsen felírva
Rettentő lajstromában a halálnak.
De mink igen, bátyám – öreg barátom.
Azért készülünk – s Mária te is.

MÁRIA

Nem látod-é, hogy én készen vagyok. -
Az a hatalmas szellem elhagyott,
Mely roncsolt testemet bírta tanyául.
És én halott maradtam, mely mozog,
Mely fú ugyan még, ámde már nem érez;
És várva várja a szót – hogy szabad
Feküdni menni. – Húr előre ment már
Helyet csinálni. -

MÓZES

Jól van, Mária. -
Sok szenvedéssel nyertél rá jogot,
Feletted a föld, hogy könnyű legyen. -
Áron! Te meg – csak tedd le a palástot.
Rakd ékeid mind a frigy sátorába.
Az oltártól búcsúzzál, mert felette
Szent áldozatot többé nem mutatsz be.
A főpap tisztétől felmentelek! -
Fiad, Eleazár lépend helyedbe. -

ÁRON

Im, itt van minden. – Tisztán nyújtom át
Istennek, népnek – mint főpaphoz illik -
Emelt fővel – nyugalmas lelkülettel.
Nehéz napokban hordtam. Adja Isten,
Fényét ismerjék csak, ne terheit
Késő utódok.

MÁRIA

Áron! Jőj – megyünk.

ÁRON

Meghalni, Mária?

MÁRIA

Igen, igen. -

MÓZES

Ne búcsúzzunk. Követlek nemsokára.

ÁRON

Ki a hegyekbe! – Haljunk meg szabadban. -

MÓZES

Két kőkoporsó áll ott számotokra.

MÁRIA

Hát, Mózes, a tiéd – a harmadik? -
Testvérnél illik testvérnek pihenni. -

MÓZES

Szűm véletek megy sírba. Ah, de lelkem
Isten szolgája – tőle várja most is,
Hogy elbocsátja majd – utánatok.

ÁRON

Jó béketűrést. – *(El Máriával.)*

MÓZES

Nektek meg nyugalmat. -

Óh, jaj! Mi kín, utolsó emberül
Maradni a világból, mely miénk volt. -
Kisértetül fetrengni unokák közt,
Kik alig értenek már, amidőn
Múltunkról szólunk; és amit szerettünk,
Alig nevéről, hogy még ösmerik. – -
Hej, Józsué, fiam, fogd kardomat;
Te vagy utánam a vezér, tudod.
Majd bémutatlak a népség előtt.

JÓZSUÉ

Mi végre mindez Mózes – nem vagy-é,
Hála Istennek, még ép és erős? -
Te népedet soká fogod vezetni. -

MÓZES

Ne hidd – ne hidd. Mi bennem még erő van,
Nem izmaim, nem véremnek sajátja,
Csak Isten adta, hogy rendet tegyek.
De mint a nyíl lehull, ha célhoz ért,

S a mag letolja a hervadt virágot;
Kitérek én is, hogyha állsz helyembe. -
Fel, Izraelnek népe! Üdvözöld
Az új vezért. -

NÉP

Üdvözlünk, Józsué. -

MÓZES

ÖrüljeteK – mert ő a férfiú,
Kit Ábrahám nagy Istene kinézett,
Hogy Kánahánba végre bévezessen.
Ki véget vet keserveink korának,
S megnyitja a boldogságnak korát. -
Óh, mostohább volt, mely nekem jutott.
A sors rabszolga-népet bíza rám.
Keresztül kelle száz vészen vezetnem.
Keresztül a tűz s vér keresztelésén,
Hogy szolgasága bűnjegyét lemossa.
Csak zúgolódás s átok volt jutalmam;
És mégis hálát mondok Istenemnek,
Mert e dicső napot meg hagyta érnem;
Melyben kifáradt a sors üldözése,
S csak győzelem vár a javult utódra. -
Ne nyomja lelkem semmiféle vád,
Hiven megoszték bánatot, nyomort,
Mindég én nemzetemmel. – Szóljatok!
Nem úgy van-é?

NÉP

De úgy van, szentigaz. -

MÓZES

S most nyugton hajthatom le agg fejem,
Azokhoz – akik vélem szenvedének. -
Itt Józsué, vezérték. -

NÉP

Éljen, éljen! -

MÓZES

Most jól hallgassátok meg végszavam,
 Tudjátok, sír széléről intelek. -
 Előttünk áll a frigynek sátora,
 Melyben törvényünk s Istenünk lakik.
 Ha e törvényt, melyért egy nemzedék
 Hanyatlott sírba órjas szenvedés közt,
 Melyet nem múló, szent okmány gyanánt
 Ezreknek hulló vére megpecsételt,
 Elhagyná a nép, mely Isten kegyéből
 Oly annyi nép közül megnyerte azt;
 Ha alkuvásnak dobná tárgyaul,
 S idegen isteneknek kedveért,
 Egy szent sorában megcsonkítaná :
 Átkoknak átkát én kérném fejére.
 És annyi nép közt ő lesz az utolsó,
 Hajkált és üdött, mint veszett kutya;
 Mert nem tudá kegyelmét megbecsülni. -

NÉP

Legyen, mint mondod.

MÓZES

Hallod Istenem! – -

Aztán, ha majd jó dolgok lesznek,
 S bőségnek örvendeztek Kánaánban;
 Népem, ne hidd, hogy amely egyesít,
 Az a szent eszme, amely összetart,
 Mely nemzetté tesz, a föld – a haza;
 Mert dús kalászat néked rengeti. -
 Nem, nem – hisz táplált a kietlen is,
 Egyiptom is táplálta őseid,
 S azért nem voltál-é egy mindenütt,
 Nem-é maradtál Isten ősi népe? -
 S jövőben is az lesz közötted első,
 Szívében a törvényt ki hűn megőrzi;
 Ezrek felett, kik dús örökben élnek,
 Bár nem lesz talpalatnyi földje is. -
 Mert nem hitvány göröngy, melyet tapodsz,
 De e sátor törvénye tesz zsidóvá.
 S ezért e sátor egy, maga legyen,
 Páratlan közted, óh, én nemzetem,
 Egységednek szentelt tanújele.

Zarándokolva oltárára hordjon
Ajándokot, panaszt, örömet és bút,
Világvégéről is minden – ki hú. -

NÉP

Legyen, mint mondod.

MÓZES

Megnyugszom szavadban. -
Most hozzád szólok, hallgass, Józsué.
Ha meghalok, s bemégy majd Kánaánba,
Egy templomot, egy oltárt meg ne hagyj,
Egy szobrot, egy betűt, vagy síri jelt. -
Pusztíts ki mindent, élőt és nem élőt,
Miből csak egy emléksugára kelhet
A vad pogánynak, melyet ott legyőzesz. -
Ne higgy, ha kér, szolgálj el ne vállald,
Urad kívánna lenni majd idővel.
Ne ültess asztalodhoz, hogy megoszd
Ebéded véle, mert áldást, ha mond,
Átkot kíván rád minden falattal,
Keménykedjék meg könnyétől szived,
S ha bájosan mosolyg rád asszonya,
Tudd, hogy szívében bosszú les rád. -
Maroknyi nép vagyunk, fiam. Körülünk
Tengernyi az ellenség. Gyűlölet
Tarthatja csak fenn népét Izraelnek,
Szeretetet csúfosan olvasztaná el. -

JÓZSUÉ

Nagy dolgokat bizol rám – mondd, hogyan
Állok meg én – közember erejével,
Az óriástól elhagyott helyen?

MÓZES

E tisztos férfiak – e népvezérek
Fognak tanáccsal gyámolítani. -
Még kértem Istent, és a szellemet,
Mely eddig az én keblemet laká,
Reájok önti. – Óvjatok híven.
Áldás reátok – álljatok helyemben. -
Te Józsué meg, csak bízzál magadban.

JÓZSUÉ

Láttad, hogy mit bírok.

MÓZES

Láttam fiam.

S méltattalak. – Most népem, még csak egyet! -
 Ha meghalok – porom földdel vegyül,
 Ne hagyjátok, hogy ellenség tapodja
 Sírhantomat – hogy bírja idegen.
 Igérjétek meg ezt szent esküvéssel,
 Késő utódok ártatlan fejére,
 Hogy áldás, átok, úgy szálljon reája...
 S könnyebben dülök Ábrahám ölébe.

NÉP

Igérjük, íme!

MÓZES

Köszönöm, barátim. -

Még egyszer – a nagy Isten véletek,
 Térjen mindenki nyugton sátorába,
 És Józsuétól várja a parancsszót;
 Mert Mózes a néphez most szólt utószor -
 És halni megy.

(El, a hegyek felé. A nép mindenfelé oszlik.)

JÓZSUÉ

De ilyen szökve nem.

Én a sirig kísérek – megfogadtam. – *(El Mózes után.)*

VÁLTOZÁS

*(A táboron kívül, a hegyekben. A terebélyes fa a meredek
 kősziklán innen is látszik. – Mózes jó, utána Józsué.)*

MÓZES

Mondtam, fiam, térj vissza, szent hely ez,
Jehova várja végső számadásra
Szolgáját itten. – Menj, és hagyj magamra.

JÓZSUÉ

Túrd kérlek el, Mózes, hogy nem teszem.
Inkább majd lopva járok nyomdokodban,
Bokrok mögött bujkálok szüntelen;
Nem is fogsz látni – én látlak csupán.

MÓZES

Gyermekkivánság! – Mondd csak, Józsué,
Mivégre volna ez? -

JÓZSUÉ

Hogy jelt tehessek
A sírra, melyben el foglak temetni.

MÓZES

Gonosz fiú! – Rabbá kívánod-e
A sírt is tenni, mellyért életemben
Küzdék, hogy csendes és szabad legyen? -
Jelt kívánsz tenni rá, hogy majd utóbb
Álkönnyet és átkot hordjon a bolond rá? -
Vagy összeszedje a port a pulya,
És vad futásban hordja el magával,
Hogy esküjét megtartsa, s életét
Se kockáztassa. – Menj, menj, Józsué! -

JÓZSUÉ

Nem lesz-é a nép prófétája mellett,
Ki messze elható szemét befogja,
És nagy szívének kisdéd ágyat ás? -

MÓZES

Ne félj, ne félj! – Hidd el, készít az Úr
Szolgájának, ki napszámát betölté,
Pihenni ágyat is. -

JÓZSUÉ

S hogyan tudom meg,
Hogy indulnom kell már az új hazába,
Mert Mózes nincsen többé? -

MÓZES

Látod e fát,
Amott a szirten – mely magányosan,
És büszke fővel néz a völgyfenékre? -
Kilátszik az jól táborunkba is.
Nézd meg minden nap – s amidőn ledűl...

JÓZSUÉ

Akkor lehajtja Mózes is fejét.

MÓZES

Jól mondod – és te Kánaánba indulsz. -
Kezet, fiam. – Vezér! Most táborodba. – (*Józsué el.*)

JEHOVA SZAVA

Mózes! Készen vagy-é?

MÓZES

Készen vagyok.
Csak egy kegyért esdeklek még előtted:
Többször méltattál, hogy velem beszélj,
Szegény szolgálóddal. Nem láthattam arcod,
Mert tudtam, aki színről színre lát
Az a halálé. – Most mutasd magad meg.

JEHOVA (*megjelenik*)

Láss hát, de meg ne rettenj. -

MÓZES (*leborul*)

Óh, Uram!
A napba vágytam nézni – s megvakít. -
Most már szólíts el – mit várok tovább? -

JEHOVA

Csak kelj fel, szolgám, mért e nagy sietség?
Ki oly soká nem-zúgolódva túrtél,
Még várhatsz egy kicsinyt. Fel! Jőj utánam.
Még egy örömmel tartozom neked. -

MÓZES

Ha láttalak – min tudnék még örülni? -

JEHOVA

Csak jőj tovább – lépj itten e magasra -
Feljebb még, Mózes – így – most nézz elődbe: -
Imé, kítárva látod Kánaánt! – -

MÓZES

Halkabban, szív! Vagy keblem szétveted. -
E percért vívtam teljes életemben,
E képet rajzoló ki képzetem
Legcsillogóbb festékivel, midőn
Már majdnem elnyelt tomboló vihar,
Vagy álnok szemmel száz ínség lesett;
S ujult erőt hozott mindannyiszor. -
Pedig mi volt az mind! Kódalkotás -
Hogy most, midőn megtestesülve látom;
Megdöbbent a nem álmodott való. – -
Mi gazdag síkság, és mi zöld hegyek -
Száz fényes város kúpjai ragyognak
Közöttük. Hízott nyájuk mindenütt,
S ezüst szalagként kígyózó folyó. -
Lelkemben látom máris népemet,
Amint betör, s táborát jár e vidéken.
Mindég előre. S e szellő talán,
Mely most köszöntve csókol homlokod,
Már holnap győztes zászlóm lengeti. -
Amott középen, a Sion fokán,
Ragyogni látom a frigy sátorát.
Nem vándorútban többé, mint az űzött,
Ki egy éjt megpihen, s odább siet,
Ujabb nyugalmat puszták közt keresve;
De oly szilárdan, mint a szirtalap,
Irányaul szolgálva fél világnak,
Amint dicsében messze földre néz. -

JEHOVA

Csak kéjelegj, csak kéjelegj, fiam,
E látásban. – Nagyon megérdemelted.

MÓZES

Megérdemeltém? – Mondd, uram, mivel?
Szenvedtem-é, küzdék-e, nem tudom.
Ki van törülve minden kínos év,
Mely áll Egyiptom s Kánaán között.
E két napot oly könnyű összekötni,
Mint hogyha egy éj volna csak közöttük,
És minden baj, csak ez egy éjnek álma. -
Ha érdemem volt, azt is elvevéd,
Mert eltörpítéd a jutalmazással. – –
Szent föld! E csókkal, íme, eljegyezlek! –
(Leborul, hogy a bokrok s sziklák eltakarják. Jehova eltűnik.)

MÁSODIK VÁLTOZÁS

*(Ismét a zsidók tábora, mint a felvonás elején. Józsué jó,
utána a nép, a szövetség sátoránál félkört képezve megállnak.)*

JÓZSUÉ

Előre csak. – Itt a frigy sátoránál
Álljunk meg ismét, mint naponta szoktuk,
És kezdjünk újra zengni szent imát,
Egyszerre gyászost s hitre buzdítót.
Gyászost, mert Izrael árván maradt,
Már harminc napja, amint elhagyott
Mózes s nem tudjuk, hogy mi érte őt.
Megtér-e még – elhangzik-é, ki tudja? -
De buzdító dalt is, mert új csatákra
És győzelemre teljes bizalom kell.

NÉP *(ének)*

Szirt ő... Amit teszen, hibátlan az,
És minden úta szent, igaz, dicső.
Egyetlen Isten ő, ki nem hazud,
Hű és igaz; nem áltató csalárd.

JÓZSUÉ

Meddig fogunk még harcra készen állni?
Keblünket a kínos bizonytalanság,
E véres rém, erőltetett mosoly,
S rejtett könyűvel csak szaggatja – tépi -
S még semmi jel. -- Óh, népem Istene,
Jőj, jőj segélyül, vagy zord elhagyottság
Hideg lehétől keblem összeroskad.

NÉP *(ének)*

Lássátok! Én – csak én vagyok,
És nincsen Isten kívülem, velem.
Én ölhetek, s viszontag – éltetek;
Sebez, de ám gyógyíthat is karom,
S tőlem ki mentne, óvna – senki nincs.

(Nehéz fejszevágások hallatszanak a hegyek felől.)

JÓZSUÉ

Csitt – csitt – mi volt ez? Vagy csak képzelem?
Nem – nem – megint! – Megint! – Mi végzetes hang!
Mint óriás kar döngető verése.
Visszhangot ébreszt kősziklákban is,
S az emberszív megdöbben hallatára. -
(A meredek szirt tetején állott terebélyes fa nagy robajjal a mélybe zuhan.)
Mózes meghalt! – Le térdre, nemzetem!
Prófétád sírba szállott, és vele
A kétes küzdés fájdalmas kora. -
De óh, ne hidd, hogy meddő volt azért
E gyász kor. – Nem, nem, az szülé ez újat,
Melynek csak kínja volt övé – virága
Miénk lesz, hogyha az új nemzedék -
Bátran, s győzelmi hittel lép belé. – -
Fújjátok a harckürtöket. – Előre!
Jeríko kapujához. – Hogyha Isten
Lesz keblünk vérté – kürtjeink szavára
Erős fala előttünk porba dúl.

(Függöny.)

INFORMÁCIÓ

MÓZES

CD-szöveg, Madách Imre összes művei

A *Mózes* kézírata az OSzK kézírattárában található, jelzete: 2068 Quart. Hung. 48 levél. Másik kézírata idegen kéz másolata, az Akadémia kézírattárában a pályaművek között. Címlapján az 1860-as évszám. A címlapon belül egy ívlapon még egyszer ismétlődik, a személyek névsorával. Erre rávezetve: *Kezdett 1860 jun 9 végzett 1861 nov 16*. Ugyanitt a sorok összegezve:

1ő Felv. – 727

2ik " – 570

3ik " – 401

4ik " – 460

5ik " – 312

össz. 2470 (A mintául vett kiadás sorszámozása szerint 2473 sor.)

Madách a drámával az Akadémia Karácsonyi-jutalmára pályázott (1861. dec.). Bérczy Károly írta meg a bírálóbizottság (Arany, Bérczy, Jókai, Kemény, Pompéry) jelentését, amely kedvezőtlen volt. „Dramatizált eposz”, állapították meg a darab legfőbb hibáját.

A *Mózes* első kiadása a *Madách Imre Összes Művei* (I-III. k., Bp., Athenaeum 1880, új lenyomat 1895, sajtó alá rendezte: Gyulai Pál) III. kötetének 1-142. lapján található. Ennek alapján került a Halász Gábor szerkesztette *Madách Imre összes művei* (I-II. k., Bp. Révai, 1942) első kötetébe (701-815. l.), amelynek nyomán az 1989-es, kritikai igényű kiadás a Szépirodalmi Könyvkiadónál (*Madách Imre válogatott művei*, sajtó alá rendezte Kerényi Ferenc és Horváth Károly) létrejött, s amelynek alapján készítette az Unikornis Kiadó is *Madách Imre válogatott drámái* c. kötetét (Mózes: 383-500. l., a kötetet az 1989-es kiadást javítva, korszerűsítve sajtó alá rendezte Sirató Ildikó). Jelenlegi CD-szövegünk ennek a legutóbbi szövegnek újra ellenőrzött, több helyen javított, kiigazított változata. Itt, információs dokumentumunkban közöljük – némileg javított, kiegészített változatban – Sirató Ildikó szövegmagyarázatait is.

Jelen CD-kiadásunkban modernizáltuk a dráma helyesírását, természetesen csak azokon a helyeken, ahol a változtatás nem rontotta el a darab jambikus verselését. Tehát nem változtattuk meg a rövid mássalhangzós (pl. *boszú, könyű, virad*), vagy a gyakori, a ma helyestől eltérő hosszúságú magánhangzós (pl. *indúl, testesül, kábitó* stb.) szóalakok hibás helyesírását, ha a verselési helyzet úgy

kívánta. (A helyesírási elvek részletesebb indoklását ld. A METINF – Az ember tragédiája információs dokumentumában!) Nem változtattunk természetesen Madách régies, vagy nyelvjárási szavain, egyéni szóalkotásain (mint pl. *hajkál, üld, sérveink = hajszol, üldöz, sérelmeink* stb.), a régies ragozáson (mint pl. *elhervadand, hozand, állíték, jőj, teszesz* stb.) és a ma már nem használt szóalakok tekintetében (*erősb, fényesb, könyörg, mosolyg, sergek, eszély*, stb.).

Szövegmagyarázatok a drámához

ELSŐ FELVONÁS

... *fényes kíséret, a főpap, az országlár, Mózes, Jókhebed sat.)* – S a többi.

Szegény fiú, s még **sajnosabb** anya. – Sajnálatosabb.

Te **második József**, megáldjon Isten! – Utalás a bibliai Józsefre, aki megmentette az egyiptomiakat és a zsidókat az éhhaláltól, s akiknek utódai az egyiptomi Gósen tartományban telepedtek le.

Majd vízbe fojtál egy **szak** gyermeket, – Rengeteg, sok. Szakasznyi.

Mely **Pithomot** és **Rahamses** emelte, – Pithom: rabszolgákkal épített város Felső-Egyiptomban; Rahamses: Ramses fáraó síremléke.

Tudd hát zsidó vagy – **Lévi** sátorából. – A leviták törzsből, akik a zsidók közt a papi méltóságot viselték nemzedékről nemzedékre.

A **gyil** lakott Nilus sötét vizében, – Krokodil (krokogyil). – Elképzelhetőnek tartjuk azt is, hogy a szó gyilok, gyilkosság jelentésű itt.

S mesterséggel készíték kis **tobozt**, – Dobozt, kosárkát.

MÁSODIK FELVONÁS

Midianban. A Hóreb hegye tövénél forrás-kút... – A Sinai hegy másik elnevezése.

És kész-e a nép áldozatra, mondd, / Szabadságáért s **Ábrahám uráért**? – Jehováért, aki Ábrahámmal szövetséget kötött, megígérvén neki, hogy utódait nagy népé teszi és bevezeti Kánaán földjére.

Szemök megígéz, mint a **bazilisz**. – Baziliszkus, mitológiai koronás sárkánygyík, melynek pillantása halálos. (görög-latin)

Most már kifosztják **végfilléreinkből**, – Végső, utolsó filléreinkből.

Ez éjjel még eljő **Aszasziel**, / A rém-angyal, – Gonosz pusztai szellem a Bibliában.

HARMADIK FELVONÁS

Moabiták erős haddal közelgnek, – Észak-arábiai nép, mely a Holt-tengertől délkeletre élt.

(*Mózes karjait gyámolítják.*) – Tartják, támogatják.

NEGYEDIK FELVONÁS

Mózes sátorának belseje a zsidók táborában Kánaán határán. – Az ígéret földje, tejjel-mézzel folyó tartomány; a mai Palesztina bibliai elnevezése.

...új rabság toldja **sérveink**. Sérelmeink.

A **frigyszekrénynek** fényes sátora / Közöttünk áll... – A tízparancsolat kőtábláit őrző szentségtartónak, mely a zsidóságnak Jehovával kötött szövetségét szimbolizálja.

Ha nem kiméled, **szinte** gátadul lesz. – Szintén.

S termékeny lett **Sára** egy szavamra, – Ábrahám felesége.

ÖTÖDIK FELVONÁS

Mely **fú** ugyan még, ámde már nem érez; – Lélegzik.

Hajkált és üldött, mint veszett kutya; – Hajszolt és üldözött.

NÉP (*ének*^{*}) **Szirt ő... Amit teszen, hibátlan az...** stb. – Mindkét énekszakasz Mózes egykori énekéből van

.oOo.

* Gonda László fordítása szerint. [Madách jegyzete.]

Gonda László (1831-1872) tanár, protestáns egyházi és pedagógiai író volt.